

GROENBLADGROENBLAD

Gezamenlijk periodiek van IVN en KNNV regio Leiden

oktober 2025

De KNNV-afdeling Leiden e.o. is opgericht op 27 december 1901 en heeft tot doel om natuurbeleving, -onderzoek en -bescherming in verenigingsverband te bevorderen. Dit gebeurt in hoofdzaak door middel van excursies, lezingen en werkgroepen. Het lidmaatschap van de afdeling houdt automatisch in dat men ook lid is van de landelijke KNNV, wat de mogelijkheid biedt deel te nemen aan kampen en reizen. De contributie voor gewone leden van onze KNNV-afdeling bedraagt momenteel: € 42,- per jaar, voor huisgenootleden: € 12,- en voor jongeren tot 31 jaar: € 23,-. Donateurs wordt minimaal € 17,- per jaar gevraagd. Leden en donateurs die aangeven dat zij de periodieken uitsluitend digitaal willen ontvangen, krijgen € 7,- korting op hun jaarlijkse contributie. (Dit geldt uiteraard niet voor huisgenootleden omdat zij geen aparte periodieken ontvangen.)

Contributies kunnen worden overgemaakt op bankrekeningnummer NL90 TRIO 0254 6191 50 t.n.v. Penningmeester KNNV-afd. Leiden.

Opzeggingen dienen vóór 1 november van het jaar dat voorafgaat aan het jaar waarin het lidmaatschap niet meer gewenst is, te worden gemeld aan Marco Witte: ledenadministratie@leiden.knnv.nl (postadres zie hieronder).

KNNV-bestuur

Voorzitter:	Leo Jalink, Jan Vermeerlaan 33, 2343 CT Oegstgeest, T 071-51.56.768, voorzitter@leiden.knnv.nl
Secretaris:	Frank Kooper, Annelien Kappeynestraat 15, 2331 RZ Leiden, T 071-57.68.199, secretaris@leiden.knnv.nl
Penningmeester:	Eke van Batenburg, Zocherstraat 5, 2321 EE Leiden, T 071-57.67.174, penningmeester@leiden.knnv.nl
Ledenadministratie:	Marco Witte, Lebeauhof 38, 2316 LB Leiden, T 071-73.70.369, ledenadministratie@leiden.knnv.nl of mcwitte@xs4all.nl
Algemeen bestuurslid:	Stan van der Laan, Leidseweg 394, 2253 JP Voorschoten, T 071-53.22.130, stanvanderlaan@casema.nl

Vertrouwenspersoon:

Jeannette Teunissen, Betje Wolffstraat 9, 2331 DR Leiden,
T 071-88.86.585, knnvleiden5@gmail.com

KNNV-werkgroepen

Plantenwerkgroep:	Koen van Zoest, Onafhankelijkheidsweg 84, 2332 ZT Leiden, T 071-57.68.943, vanzoest@planet.nl
Vogelwerkgroep:	Anke Burgers, Ravelstraat 3, 2324 XX Leiden, burgersaa23@gmail.com
Paddenstoelenwerkgroep:	Leo Jalink, leo.jalink@naturalis.nl
Werkgroep mossen en ichenen <i>Hollands Duin:</i>	Jeannette Teunissen (adres: zie hierboven)
Werkgroep Natuurbescherming: met subwerkgroepen: - <i>Onder water in Leiden</i>	Martine van Schaik, martine.van.schaik@knnv.nl Aaf Verkade, info@onderwaterinleiden.nl
- <i>Paddenpatrouille</i>	Sander Pronk, apjpronk@gmail.com

Bladgroen

Versijnt drie maal per jaar (eind januari, eind mei en eind oktober, Redactie vanuit KNNV: Jan Westgeest, Burg. de Kempenerstraat 33, 2252 VK Voorschoten, T 071-56.12.894, knnvleidenwebmaster@gmail.com (en vanuit IVN: Peter van den Berg en Hans ter Mors)

Website: <https://leiden.knnv.nl>

Hebt u een mooie foto, een verhaaltje of waarneming voor de website van de KNNV-afdeling Leiden en omgeving, stuur het naar de webmaster: knnvleidenwebmaster@gmail.com

Kopij voor Bladgroen via e-mail: knnvleidenwebmaster@gmail.com

Sluitingsdatum Bladgroen 26'1:	24 december 2025
Sluitingsdatum Bladgroen 26'2:	1 mei 2026
Sluitingsdatum Bladgroen 26'3:	1 oktober 2026

Inhoud

01	Voorpagina: Weideschorpioenvlieg, <i>Panorpa vulgaris</i>
02	Colofon KNNV
03	Inhoud
03	Van de voorzitters IVN en KNNV
04	Programma werkgroepen KNNV
08	Algemene KNNV-natuurexcursies
09	Interview met Johan Kieft
10	Ons natuurgeheugen
11	Naar het viervlekkenparadijs
13	En libellenexcursie Helmduinen in Meijndel
13	Week van de Biodiversiteit 2026
14	Welkom in de buitenwijk

15	Stand van zaken Vlietland
16	In memoriam Wout Anker
16	Weer plantencursus in 2026?
17	De 'CanalCam Leiden'
18	De Hondsdagen
19	Een vogelaar op plantenjacht
21	Verslagen excursies Vogelwerkgroep KNNV
26	Mutaties ledenadministratie KNNV
27	Colofon IVN
28	foto: Zandhagedis, <i>Lacerta agilis</i>

Verantwoording foto's: uit eigen archief, tenzij anders vermeld

Bij het voorblad

Namen kunnen je behoorlijk op het verkeerde been zetten. Als je dit insect voor het eerst tegenkomt, denk je toch niet onmiddellijk aan een *schorpioenvlieg*? Een *vlieg* zou op het eerste gezicht nog in je kunnen opkomen, maar een *schorpioen*? En kijk je naar de details op de foto, dan moet ook al snel opvallen dat het zelfs niet eens om een vlieg kan gaan. Vliegen hebben immers twee vleugels en de foto laat er duidelijk vier zien (spanwijdte: 2,5 à 3 cm.). Toch is het een vrouwtje van de Weideschorpioenvlieg (*Panorpa vulgaris*), behorend tot een hele (maar niet erg grote) familie met de naam *Schorpioenvliegen*.

Datgene wat aan een schorpioen doet denken, is alleen bij de mannetjes te zien: het uiteinde van hun achterlijf lijkt op een angel aan de schorpioenstaart (zie de inzet). Het dient ook niet om mee te steken, maar om mee te paren. Ook met de lange snuit bijt of steekt het beestje niet; hij zuigt er sap mee op in rottend fruit of dode insecten, onder andere vangsten in spinnewebben (!). Soms ook honingdauw of nectar. De volstrekt ongevaarlijke soorten van de familie in Nederland (slechts één handvol) lijken vrij veel op elkaar. Zij zitten vaak op beschaduwde plekjes.

Jan Westgeest

Van de voorzitters

Van de voorzitter IVN

De zinsnede 'Een eigen huis, een plek onder de zon' is de lezer van Bladgroen ongetwijfeld bekend. Het komt uit een lied uit 1989 dat de definitieve doorbraak van René Froger betekende. 'En altijd iemand in de buurt die van me houden kon'. Er worden momenteel veel huizen gebouwd en de natuur staat onder druk. Zo is daar de ontwikkeling van het voormalig marinevliegkamp Valkenburg. Het gaat Valkenhorst heten. Er komen 5600 woningen, commerciële en maatschappelijke voorzieningen, sport-, recreatiemogelijkheden en scholen. Een nieuwe woonwijk die zal grenzen aan de natuurgebieden Pan van Persijn en Lentevreugd. Het plan is om een groene, ecologische zone te creëren die een verbinding vormt tussen het Nationaal Park Hollandse Duinen en het Groene Hart. Een gebied met uitgestrekte weilanden, zichtlijnen naar de duinen en waardevolle ecologische en archeologische kwaliteiten. Dat klinkt goed, zou je zeggen. Toch zijn er grote zorgen. Is het de natuur die een stap terug zal moeten zetten? Is de prioriteit slechts het bouwen van huizen? Belangrijk is dat het geen keuze mag zijn tussen woning en natuur. De uitdaging is om hier een goede balans in te vinden. Het veranderen van onze leefomgeving is een activiteit die wij als mensen als vanzelfsprekend zien. Maar wij zijn niet de enige levensvormen die hun wereld op deze wijze aanpassen. Architecten en bouwers kan je vinden in het hele dierenrijk. De nesten van zanglijsters zijn uniek. Ze plamuren de nestkom helemaal dicht, met een mengsel van speeksel en houtmoolm. Als dat opdroogt, dan wordt het keihard. Amoeben bouwen prachtige beschermende lagen van zandkorrels. Grotere dieren zoals bevers zijn vermaard door het omknagen van bomen en het bouwen van dammen in rivieren. Het grootste aandeel van het bouw talent kan je in het bijzonder vinden in drie groepen van het dierenrijk: de spinners, de insecten en de vogels.

De bouwsels van deze dieren hebben iets gemeenschappelijks en vergroten de controle die de bouwers hebben over de wereld waarin ze leven. Dieren doen dit om een aantal redenen. De belangrijkste is bescherming van henzelf en hun jongen tegen de extremen van klimaat en tegen aanvallers. Bouwsels kunnen ook worden gebruikt om voedsel te vergaren of om communicatie te bewerkstelligen. Afhankelijk van het doel verzamelen de dieren materiaal uit hun directe omgeving of produceren dat zelf. Wat dat betreft is het bouwen van een woonwijk niet anders. Duizenden nieuwe bewoners gaan een groot stuk van onze regio innemen, bewoners die hebben uitgekeken naar een eigen huis voor hun familie. Bewoners ook die gaan genieten van de natuur om de hoek, van de binnenduintrand, de duinen en het strand. Een nieuwe wijk in het hart van onze IVN-regio. Dit geeft onze gidsen dus kansen om hen te begeleiden bij de zoektocht in hun nieuwe territorium: in Lentevreugd, Berkeide, het strand in Katwijk. Hun kinderen gaan op schoolreis naar de Natuurschool in Noordwijk en zelf zullen ze lid worden van IVN. Zoals wij werkgroepen hebben als Oegstgeest en Leiderdorp, zie ik de contouren van de werkgroep Valkenhorst. Het is, denk ik, belangrijk om te beseffen dat het 'hebben' en verdedigen van een territorium gezond gedrag is. Dat we dit doen, biedt ons persoonlijk en in de sociale omgang vele voordelen. Een eigen plek hebben is belangrijk en je ergens thuis voelen dus ook. In een eigen omgeving kun je dingen aanpassen. Jij bent diegene die de dingen 'veroorzaakt'. Dit geeft een gevoel van competentie en controle. En dat brengt ook verantwoordelijkheid met zich mee. Verantwoordelijk voor het groen en een duurzame wijk. En het is precies daar waar wij als IVN straks een rol kunnen spelen.

Wietse Roodenburg

Van de voorzitter KNNV

Terwijl ik dit schrijf, raast een stevige stormwind rond het huis en klettert de regen in bakken op ons zolderraam. Het is even echt herfst. Buiten schieten de paddenstoelen als vanzelf uit de grond.

Tijdens de excursie van de KNNV paddenstoelenwerkgroep vonden we op 24 september al 110 soorten in De Horsten en sindsdien nemen de aantallen soorten en exemplaren gestaag toe. Ook in de Eifel rond Gerolstein - waar ik afgelopen week met 20 andere paddenstoelenliefhebbers was - stond heel veel, deels soorten paddenstoelen die in ons land al lang (zo goed als) verdwenen zijn door verdroging en stikstofdepositie. Het was die week heerlijk nazomer weer, het kon niet beter. De herfstkleuren begonnen al en ook aan de vogelwereld kon je merken dat de herfst begonnen was. Er was geen enkele Rode wouw meer te zien, die waren al naar het zuiden vertrokken.

Een leuk fenomeen van de laatste jaren is dat terreinbeheerders steeds meer hun waardering laten blijken voor het vele werk dat vrijwilligers verzetten, zowel in het terreinbeheer zelf (maaien, zagen, publieksvoorlichting) als het inventariseren van allerlei groepen organismen. Dit jaar moesten we zelfs kiezen. Waternet

(A.W.D.) en Dunea hadden allebei een vrijwilligersdag met een leuk programma en afsluitende borrel georganiseerd, maar wel helaas op dezelfde dag. Onder die vrijwilligers zijn heel wat KNNV'ers te vinden, soms gewoon als privépersoon, soms vanuit een KNNV-werkgroep. Het is een nuttig en aangenaam tijdverdrijf, winst voor de terreinbeheerder die bijna gratis een hoop inventarisatiegegevens krijgt en voor de vrijwilliger die in prachtige natuur zijn werk mag doen, soms in voor anderen afgesloten gebied.

Diverse werkgroepen en ook individuele KNNV'ers blijven ook deze herfst en komende winter actief. Want natuur is jaarrond een heerlijke plek om te verblijven en je te verwonderen over alles wat je ziet.

En dat brengt me gelijk tot het laatste dat ik in dit voorwoord wil aanstippen. Op woensdagavond 5 november is onze ledencontactavond in het bekende IJclubgebouwtje. Dat is een avond voor en vooral door leden. Dus schroom niet om iets te vertellen over je natuurervaringen of resultaten van onderzoek of laat gewoon een aantal mooie dia's zien. Alles is welkom. Ik hoop velen van jullie op 5 november te ontmoeten.

Leo Jalink

Programma werkgroepen KNNV

Vooraf

Op de website van de KNNV-afdeling Leiden en omgeving: <https://leiden.knnv.nl/> worden de activiteiten van de werkgroepen steeds tot op de dag van plaatsvinden kenbaar gemaakt.

Algemene activiteit:

Woensdag 5 november, 19.30-22 uur: ledencontactavond, met bijdragen van leden!

Op deze avond kunnen alle leden van KNNV-afdeling Leiden en omgeving een paar foto's, een presentatie of een mooi verhaal meenemen en tonen. Laptop en beamer zijn aanwezig voor jullie eventuele USB-stick. Mede dankzij de 'interactieve' aanwezigheid van andere deskundige leden kan er wellicht zelfs extra 'determinatie-hulp' worden geboden. We rekenen op een - zoals altijd - boeiende en gezellige avond, waar ieder lid welkom is! En er blijft nog genoeg tijd voor een hapje en een drankje.

Inloop vanaf 19.15 uur.

Locatie: IJclubgebouw Oegstgeest, Oegstgeesterweg 43 Oegstgeest. Let op: tegenover het gebouw liggen sportterreinen met volop parkeergelegenheid.

Plantenwerkgroep

Algemeen

De activiteiten van de Plantenwerkgroep (PWG) staan open voor alle KNNV-leden, maar ook anderen kunnen ter kennismaking deelnemen. Doe gerust een keer mee of nodig een bekende uit om eens te komen kijken. Van harte welkom. En vind je het leuk en wil je meer van planten weten? Misschien is de Basiscursus Flora dan iets voor je. Voor meer informatie zie blz. 16.

De leden van de PWG denken en handelen actief mee bij de programmering. Zij krijgen onregelmatig een nieuwsbrief met aanvullende informatie en allerhande nieuwtjes. Krijg je die nog niet en wil je hem ook ontvangen? Laat het weten en je komt op de mail-list van de PWG.

De studieavonden worden gehouden in het IJclubgebouw, Oegstgeesterweg 43, 2341 NZ Oegstgeest. Tegenover het gebouw liggen sportterreinen met voldoende parkeergelegenheid. Maak daar gebruik van als je goed ter been bent.

Om deel te nemen aan een activiteit hoeft je je niet op te geven, tenzij dit expliciet vermeld staat. Voor de buitenactiviteiten is het niettemin wel verstandig om dit te doen, bij de coördinator. Dan ben je verzekerd van eventueel laatste nieuws over wijzigingen qua tijd en plaats: afgelopen jaar is dat meermalen gebeurd, vooral vanwege weersomstandigheden of een ander vertrekpunt.

Geplande activiteiten

(zie ook hierboven: Algemene activiteit: Ledencontactavond!)

Donderdag 20 november, 19:30-22 uur: studieavond plantengallen.

Plantengallen vormen een fascinerend verschijnsel: een organisme (doorgaans een geleedpotige) veroorzaakt bij een plant een afwijking in zijn gewone voorkomen. Hoe gaat dat in zijn werk

Gal van de Distelgalboorvlieg op Akkerdistel

en wat is de functie van zo'n gal? Ons lid Roelof Janssens interesseert zich al jaren voor deze wonderlijke vormsels en hij maakt er fraaie foto's bij. Vanavond laat hij ons een deel daarvan zien en geeft er toelichting bij. Heb je ook een gal verzameld of gefotografeerd: neem die gerust mee.

Zaterdag 27 december, 13:30 uur: eindejaarsplantenjacht 1

Pal na tweede kerstdag is het goed om wat calorieën kwijt te raken door buiten rond te kijken. Welke wilde of verwilderde planten staan er nu eind december in bloei en hoeveel soorten gaan we in een uur vinden? Het gaat dan bijvoorbeeld om soorten die bij het uitblijven van serieuze nachtvorst de bloei nog wat weten te rekken of om soorten die het hele jaar door bloeiend te vinden zijn. En als het weer echt meezit, dan beginnen voorjaarsbloeiers nu al te bloeien op zonnige en beschutte plekken. In het hele land worden deze jachten in de laatste jaarweek gehouden, onder de vlag van FLORON. Na afloop wordt er vaak gezamenlijk wat gedronken en nagepraat.

We lopen het inmiddels bekende binnenstad rondje bij het Rapenburg.

Verzamelen bij de achteringang van de Hortus aan de Doelengracht, hoek Paterstraatje.

Zwartsteel, Asplenium adiantum-nigrum, kan hier te vinden zijn

Dinsdag 30 december, 9:30 uur: eindejaarsplantenjacht 2

Een tweede jacht: zie hierboven. Maar we herhalen nu de route in een ander deel van de binnenstad, rondom de Langebrug. Ook hier zijn voldoende mogelijkheden voor een nazit.

Verzamelen: hoek Zonneveldstraat-Nieuwsteeg.

Donderdag 15 januari, 19:30–22 uur: studieavond Leiden en zijn bomen.

In Leiden staan ruim 80.000 bomen. Een hele klus om die in de

gaten te houden en goede groeiomstandigheden te bieden. De klimaatverandering en de huisvestingsopdracht vormen een extra uitdaging. Hoe gaat de gemeente hierbij te werk en welk bomenbeleid wordt er ontwikkeld met het oog op de toekomst? Het is een onderwerp met vele kanten en met vele betrokkenen. Roelant Jonker is in Leiden Adviseur Ecologie & Bomen: hij komt vanavond dit onderwerp nader belichten. Een boeiend thema, waarbij de waarde en onmisbaarheid van bomen uitgangspunt vormen. Uiteraard is er voldoende gelegenheid voor vragen en gedachtewisseling.

Zondag 1 februari, 11–12:30 uur: Winterwandeling Rhijnhof

Opnieuw een wandeling over Rhijnhof, Nu vooral gericht op het herkennen van bomen aan hun knoppen. In het vorig winterseizoen hebben we op studieavonden daarin geoefend, onder andere met een sleutel. Is er wat van blijven hangen? Als je je loep meeneemt kan je de knoppen goed bekijken. Op verzoek kan de knoppensleutel je tevoren gemaild worden.

Daarnaast zien we ook al stinsenplanten: Winterakoniet en (mogelijk verschillende?) sneeuwkllokjes.

Gewoon sneeuwkllokje en Winterakoniet op Rhijnhof

En om alvast in de agenda te zetten:

Donderdag 12 februari: 19:30–22 uur: studieavond Stinsenplanten;

Donderdag 12 maart: 19:30–22 uur: studieavond;

Donderdag 16 april:, 19:30–22 uur: studieavond.

Koen van Zoest (tekst en foto's)

Vogelwerkgroep

Algemeen

De activiteiten van de *Vogelwerkgroep (VWG)* staan open voor alle KNNV-leden, dus niet alleen voor leden van de werkgroep, maar bij limitering van het aantal deelnemers (bij excursies meestal maximaal zestien) krijgen werkgroepsleden (momenteel ruim 70) voorrang bij de plaatsing.

Voor ieder geldt: wil je eens een half jaar op de mailinglijst staan van en kennismaken met de VWG, neem dan contact op met de coördinator.

Om te voorkomen dat excursies lang tevoren zijn volgeboekt, kan aanmelden voor excursies pas nadat de voorafgaande excursie heeft plaats gevonden en meestal uiterlijk tot donderdag 20.00 uur, voorafgaande aan een excursie. In afwijkende situaties wordt dat per mail aan de leden door gegeven. Afhankelijk van de tijd van het jaar, het type en de bestemming van de excursie is de vertrektijd 7, 8 of 9 uur.

Enkele keren per jaar is er een bijeenkomst voor de leden. Deze

bijeenkomst kan een studieavond over een interessant onderwerp zijn, een fotopresentatie van een vogelreis of ook een ander doel hebben, namelijk om het programma voor het nieuwe jaar te bepalen. Ideeën voor het programma zijn uiteraard altijd van harte welkom.

In 2020 heeft de Vogelwerkgroep haar activiteiten uitgebreid met een enthousiaste *Nestkastenwerkgroep*. Voor ideeën en/of meedoen: neem contact op met Stan van der Laan (stanvanderlaan@casema.nl).

Sinds 2019 wordt, voorafgaand aan de tuinvogeltelling van Vogelbescherming die eind januari plaatsvindt, een *Minicursus Tuinvogels Herkennen* gegeven voor beginnende vogelaars die aan die telling mee willen doen. De cursus bestaat uit één avond theorie en één ochtend excursie. Contact via Reinier de Man (reinier.deman@telfort.nl).

Wij hopen gezamenlijk te kunnen genieten van de prachtige gebieden die ons land rijk is en ons daar te laten verrassen door de vogels. In de groep is een ruime belangstelling aanwezig voor alle aspecten van de natuur, zodat wij ons niet alleen richten op het vogelen, maar op alles wat leeft en groeit. Daarom streven wij ernaar met elkaar de blik breed te houden, maar uiteraard met het accent op de vogels. Wij verwelkomen dan ook eenieder die deze instelling kan delen.

Voor excursies, let op:

- Geef s.v.p. steeds ook door of je een auto tot je beschikking hebt, en ook hoeveel plaatsen je beschikbaar hebt.
- Ieder wordt verzocht om de avond vóór de excursie zijn e-mail te raadplegen. Mochten er belangrijke mededelingen zijn, dan worden die op dat moment nog doorgegeven.
- Adres zwembad De Vliet: Voorschoterweg 6, 2324 NE Leiden.

Coördinator: Anke Burgers, burgersaa23@gmail.com

Programma

Zondag 16 nov: NP Zuid-Kennemerland. Vertrek 8 uur, zwembad De Vliet.

Het Nationaal Park Zuid-Kennemerland is vermoedelijk bij veel mensen minder bekend dan het 'zustergebied', de Amsterdamse Waterleidingduinen. We lopen vanaf de parkeerplaats bij Parnassia het gebied in en gaan in de richting van het Vogelmeer. In het duingebied kunnen we soorten als lijsters, piepers, (vuur-)goudhaantjes en sijzen verwachten. Het is zaak om ook de lucht in de gaten te houden: groepen kleine rietganzen willen nog wel eens langstrekken. Bij het Vogelmeer en de meertjes eromheen is het een watervogelfestijn: slobbeend, pijlstaart, wintertaling, brilduiker, nonnetje, waterral en dodaars zijn vaste klanten. Met wat geluk dobbert er een roodhalsfuut rond. En wie weet blijft de kleine topper (Noord-Amerikaanse dwaalgast) wel overzomen. **Aanmelden** uiterlijk do. 13 nov. 20 uur, j67vr@icloud.com, 06-22.35.91.48.

Woensdag 19 nov presentatie Toine Andernach. 19:45 uur, Yuverta College, Lange Voort 70, Oegstgeest.

Toine is een enthousiaste vogelaar en besteedt ieder vrij uurtje in vogelgebieden ergens in Zuid-Holland (of daarbuiten). Hij schreef het boek *Baardman en Boterkontje, de vogel en zijn naam*, over de betekenis van vogelnamen.

In samenwerking met het IVN kunnen we in het Yuverta een avond genieten van een boeiende presentatie waarin Toine ons meeneemt in de wondere wereld van de vogelna-

men en het vogelaarsjargon. Natuurlijk is er gelegenheid voor het stellen van vragen. De avond wordt afgesloten met een quiz én dan kan een boek gewonnen worden! Kosten pp: €2,00 (graag contant meenemen)

In zijn nieuwe boek *Het mooie vogelwoordenboek* zet Toine bijzonder vogeljargon, vergeten vogelnamen, maar ook nieuwe woorden in de schijnwerpers. Wat is een geitenmelker? Waar zit de gonysvlek? En van wie profiteert een pelagische kleptoparasiet? In luchtige en informatieve stukjes deelt Toine zijn fascinatie voor de manier waarop vogelaars vogels en de vogelwereld beschrijven. Daarin verweeft hij zijn persoonlijke vogelervaringen in het veld.

Nu alvast een (gesigneerd) boek bestellen? Dat kan op: www.tinyurl.com/baardmanenboterkontje en: www.tinyurl.com/hetmooievogelwoordenboek.

Aanmelden uiterlijk ma. 17 nov. 20 uur, burgersaa23@gmail.com, 06-83.34.85.02.

Zaterdag 13 december: Polder Arkemheen en het Nulder-nauw. Vertrek 8 uur, zwembad De Vliet.

Waar de Gelderse Vallei de randmeren raakt, ligt een van de oudste polders van Nederland: Polder Arkemheen. Dit is een van de weinige locaties in Nederland waar groepen van de kleine zwaan overwinteren. Deze zwanen broeden op de arctische toendra's langs de Barentszee en verder naar het oosten. Kijkend vanaf de dijk gaan we onder leiding van Theo zoeken naar de vele soorten overwinterende soorten als nonnetje, brilduiker en zaagbek in het water van het Nulder-nauw en de aangrenzende polders. **Aanmelden** uiterlijk do. 11 dec. 20 uur, th.bijvoet@ziggo.nl, 06-15.03.82.22.

Zaterdag 3 jan: Hoekse Waard en Brouwersdam. Vertrek 8 uur, zwembad De Vliet.

Vaste prik dat we in de winter een keer in de richting van de Brouwersdam gaan. Dit jaar nemen we onder leiding van Stan de oostelijke route via de Hoekse Waard met onder andere Oudeland van Strijen (kans op dwerggans) en Battenoord (dikke kans op flamingo's). Een winters bezoek aan de Brouwersdam is als altijd koud en afzien, maar toch wel erg leuk met kans op soorten als ijseend, roodkeelduiker, parelduiker, paarse strandloper, roodhalsfuut, kuifduiker en niet te vergeten de eiders en rotganzen. Daarnaast kunnen we op allerlei locaties genieten van de vele verschillende soorten steltlopers in winterkleed. Dat wordt dus een goede oefening in onze determinatievaardigheden.

Aanmelden uiterlijk di 30 dec. 20 uur, stanvanderlaan@casema.nl, 06-10.72.01.30.

Zaterdag 31 jan: Wintergasten in de Kwade Hoek. Vertrek 7:30 uur zwembad De Vliet.

De tweede excursie van 2026 belooft meteen een mooie te worden! Ieder jaar komen in de winter bijzonder fraaie vogels vanuit het hoge noorden naar Nederland. Op 31 januari proberen we deze wintergasten te verschalken in de Kwade Hoek op Goeree-Overflakkee. Dit is een prachtig buitendijks natuurgebied met duinenrijen en krekken. Op de slikken verzamelen zich grote groepen steltlopers zoals kluut, wulp, grutto, tureluur en plevier. Op het water maken we, onder leiding van Erik en Jaco, kans op eider, zwarte zee-eend, middelste zaagbek en roodkeelduiker. Een enkele keer wordt er een velduil gezien boven de Kwade Hoek. En wie weet scoren we de Little Big Five van de kwelder: sneeuwgorz, ijsgorz, oeverpieper, strandleeuwrik en frater!

Aanmelden uiterlijk do 29 jan. 20 uur, j67vr@icloud.com, 06-22.35.91.48.

En alvast voor in de agenda:

Zaterdag 21 februari: excursie Kaapse Bossen, en eventueel Beerschoten. Vertrek 8 uur, zwembad De Vliet.

Werkgroep mossen en lichenen *Hollands Duin*

Sierlijk schildmos (nat), Melanohalea elegantula

Vorbereiding

Om mee te kunnen komen is het nuttig als je je alvast de basis-kennis eigen maakt. Daar kun je het volgende voor doen:

- Bestudeer op BLWG.nl de hoofdstukken Mossen en Korstmossen.
- Schaf een goede loep aan die minstens tien maal vergroot, bij voorkeur met een lampje erin.
- Je kunt met de aanschaf van een stereo- en een doorlicht-microscoop wachten tot je hebt beslist of je verder gaat met mossen en lichenen (voorheen korstmossen). Op de studieavonden kun je de apparatuur bekijken.
- Ook met de aanschaf van boeken kun je eventueel wachten tot je op een studie-avond onze boeken hebt ingezien.

Planning activiteiten

- studieavonden op 11 november en 13 januari (2026) in het Jan Verwey Natuurcentrum, Zilverschoon 20, 2201 SX Noordwijk, 20-22 uur.
- excursies op 10 december en 11 februari. De excursiegebieden kiezen we op de voorafgaande studieavond.

Aanmelden

- aanmelden per e-mail bij KNNVLeiden5@gmail.com.
- aanmelden in de zeven dagen voorafgaand aan een activiteit (studieavond of excursie) tot uiterlijk 12 uur op de dag voorafgaand aan de activiteit.
- na aanmelding ontvang je informatie over plaats en begintijd.

Jeannette Teunissen

Paddenstoelenwerkgroep

Deze herfst willen wij de Paddenstoelenwerkgroep iets anders aanpakken dan voorheen. Tot nu werden excursies kort van tevoren aangekondigd als er voldoende paddenstoelen te vinden waren. Deze herfst leggen we de data van vier excursies vooraf vast, het te bezoeken gebied bepalen we wel nog kort van te voren. Dat laten we afhangen van waar het meeste te vinden is. Nieuw is ook dat we een maximum aantal deelnemers invoeren van vijftien, excursieleider(s) meegeteld. Dat betekent dus dat aanmelden verplicht wordt.

Aanmelden voor een excursie kan vanaf drie weken voor de datum van die excursie. Eerder aanmelden is niet toegestaan en niet zinvol.

Aanmelden kan uitsluitend via e-mail bij leo.jalink@naturalis.nl. Je krijgt dan een bevestiging als je nog mee kunt en een afwijzing als dat niet het geval is.

De geplande excursiedata zijn:

woensdag 24 september. Aanmelden vanaf 3 september;

woensdag 15 oktober. Aanmelden vanaf 24 september;

woensdag 12 november. Aanmelden vanaf 22 oktober;

woensdag 3 december. Aanmelden vanaf 13 november.

De excursies beginnen om 10 uur en eindigen rond 13 of 14 uur.

Netstelige heksenboleet, Boletus luridus (foto: Eke)

Eke van Batenburg en Leo Jalink
(leo.jalink@naturalis.nl)

(advertentie)

VAN DER WIEL

Nieuwe Rijn 62 - Leiden
Tel. 071 512 41 08

Voor meer informatie, kijk op www.vanderwieloptiek.nl

Algemene KNNV-natuurexcursies gehouden in 2025 en komende serie in 2026

In 2025 hebben we een wandeling op de Koninklijke Landgoederen De Horsten uitgekozen voor onze algemene natuurexcursies. Daarvan zijn de edities Winter, Lente en Zomer al langer voorbij en is de Herfsteditie op 11 oktober gehouden. Het zijn mooie wandelingen met waarnemingen van paddenstoelen, vogels, korstmossen, spinnen, planten, insecten en alles wat we nog meer tegenkomen. Keer op keer zijn we eigenlijk overdunderd door de verscheidenheid aan soortgroepen die we zomaar tegenkomen. Keer op keer is het ook weer een verrassing welke kennis er onder ons aanwezig is, keer op keer kijken we terug op een mooie ochtend op een prachtige plek en is er weer van alles geleerd en ontdekt.

Een mooi voorbeeld van terugzien in verschillende seizoenen zijn dit jaar de elzenvlaggen in de elzen langs de Horstlaan. Een elzenvlag is een gal. In de winter zagen we daar de bruine elzenproppen met een dito aantal elzenvlaggen, redelijk verschrompeld maar wel erg leuk om te vinden. In de lente zagen we er niets van, maar in de zomer, na enig zoeken, troffen we er verse elzenvlaggen aan. Voor een aantal van ons was het de allereer-

ste keer dat zo'n prachtige rode vlag op een groen elzenprop te zien is. En dat omdat we leerden waar we ze moesten zoeken, want ze vallen niet echt zo maar op. Natuurlijk is het erg interessant om dezelfde wandeling in verschillende seizoenen te maken en te zien hoe de natuur op een plek als deze meegaat met de seizoenen.

In 2026 zijn er weer vier algemene natuurexcursies, in ieder seizoen één. Reinier en ik hebben daar een wandeling van ongeveer 5 km in Poelgeest en de Veerpolder voor uitgekozen. Ook weer zo'n prachtige plek met veel afwisseling in biotopen, zodat we op deze route weer verzekerd zijn van veel afwisseling in de soortgroepen die we tegen gaan komen.

Wil je ook een keer mee? Houd dan de aankondigingen via de webpagina (<https://leiden.knnv.nl/agenda/>), de e-mail of de Natuurapp KNNV Leiden in de gaten. Van te voren aanmelden is niet nodig en iedereen van onze afdeling is van harte uitgenodigd. En als je wilt, kun je meedoen met de fotowedstrijd, want er worden op deze excursies veel foto's gemaakt en de tips hierover vliegen over en weer.

Selectie van zomerfoto's in 2025 (van links naar rechts en van boven naar onder):
Bloedweizwam (Blotebiljetjeszwam), Elzenvlag, Schorsvlieg, Bont zandoogje, Klein
geaderd witje, Vroege glazenmaker en Ananasgal

Stan van der Laan

Interview met Johan Kieft

We hebben bij IVN Leidse regio veel leden die heel lang lid zijn en een enorme bijdrage hebben geleverd aan onze afdeling. We laten ze graag aan het woord in een aantal interviews. Het worden mooie verhalen van mensen die opgroeiden met de natuur en die hun passie en energie willen inzetten voor onze afdeling. Dit interview met erelid Johan Kieft is de vijfde in de reeks.

Johan Kieft volgde in de jaren tachtig cursussen bij IVN en in 1988 werd hij natuurgids. Met Els Baars richtte hij toen de WANT op, de Werkgroep Actieve Natuurtochten, waar Natuurbeleving voorop staat. Vanuit de WANT organiseert hij zes maal per jaar

een zondagmiddagwandeling door De Horsten en struintochten door de polder bij De Horsten met een bezoek aan de boer. Bij de WAN, Werkgroep Agrarisch Natuurbeheer, is Johan al jarenlang de trekker en met zijn activiteiten voor SOVON en weidevogelbeheer kun je Johan bijna elke zaterdag in polders rondom Leiden vinden.

Ik heb een paar vragen voor hem.

Waar was je veel in je jeugd te vinden?

In Leiden struinde ik veel rond in de parken en het groen. We bouwden hutten en speelden veel in het Roomburgerpark. Daar stonden toen veel meer struiken. Mijn ouders hielden ook van de natuur en buiten zijn. De eerste vakanties waren in Zwitserland. Daar wandelden ze graag. Vanwege de rust gingen ze later liever naar Scandinavië. Met ons gezin gaan we ook graag naar Zweden. Zweeds is wel een beetje mijn tweede moedertaal geworden.

We gaan ook regelmatig naar de Veluwe om wild te kijken. Met een vriend van mijn vader ging ik vroeger de bossen van Landgoed Pijnenburg in. Dat is bij Lage Vuursche op de Utrechtse Heuvelrug. Hij was iemand die me kleine opdrachten gaf, zoals 'zoek deze bladeren maar eens op'. Daardoor ging ik steeds meer zien. Op deze plek is de interesse voor bomen en natuur- en landschapsbeheer ontstaan.

Ben je vanwege je interesses een groene opleiding gaan doen?

Ik begon met een economische opleiding en werkte daarna in de boekhouding en aan de vennootschapsbelasting. Al snel vroeg ik me af: 'Is dit het?' Op mijn 24e ging ik meewerken op landgoed De Horsten, Zuydwijk en Zandhorst. Dat was een toptijd. We werkten in hakhoutpercelen die verboden waren voor publiek. Daardoor zag ik heel veel vogels. Ik hielp met het ontzanden van 1,5 kilometer gang in bunkers, om ze geschikt te maken voor vleermuizen. Toen ik in de zomer de eerste vleermuizen naar binnen zag vliegen, genoot ik van het resultaat. En nog steeds, want het is nu een vleermuisreservaat. Met mijn werkervaring schoot ik daarna door de Hoveniersopleiding van het Wellant heen. Daarna werd ik direct aangenomen bij de boomkwekerij van de gemeente Leiden, waar ik weer opleidingen kon volgen, zoals tot vakbekwame boomkweker.

Wat waardeert je in het werk bij de gemeente Leiden?

In de jaren tachtig en negentig was Sjaak van Rijn Teamleider Groen bij de gemeente Leiden (zie interview in Bladgroen van mei 2024). Zijn natuurlijk groenbeheer in de stad paste goed bij mijn idee over natuurbeheer. We maaiden gefaseerd, maakten houtrillen en de knotwilgen beheerden we om en om. Deze

kennis gebruik ik de afgelopen tien jaar bij het begeleiden van groepen vrijwilligers in de Leidse Hout en Cronesteyn. Verder geniet ik al dertig jaar van mijn dagje onderhoud van de watergangen in de Leidse Hout.

Je bent ruim 35 jaar iedere week actief voor IVN. Je steekt enorm veel tijd in de WAN en de WANT. Wat motiveert je?

Vogels, bomen, natuurbeheer en landschapsonderhoud hebben mijn interesse. Vandaag was ik bijvoorbeeld lekker alleen op De Kaag. Uitkijkend over de rietvelden zag ik bruine kiekendieven met prooioverdracht. Van die kleine dingen geniet ik en daarover wil ik ook anderen enthousiast maken. Verder kijk ik ook met een onderhoudsblik om me heen. Dan doe ik ideeën op voor natuurbeheer. Als een uitgescheurde wilg bijvoorbeeld zijn eigen weg vindt, dan weet ik dat ik die bij natuurbeheer ook de ruimte kan geven.

Het landschapsonderhoud doe je nooit alleen. Het is altijd gezellig en je werkt samen een stuk sneller. Het rustig inwerken van mensen vind ik ook leuk om te doen en ik vertel graag over alles wat er te zien valt. Bij al het onderhoud denk ik de hele tijd vooruit en bedenk hoe het beter en mooier kan.

Waar ik heel blij van word, is het inzetten van alle kennis in het Ommedijkse Bos. Hier heb ik de ruimte om toe te werken naar een ideaalbeeld. De onderhoudsgroep ziet de gevolgen van hun werk en wordt daar weer enthousiast van. We hebben daar een wildcamera en zorgen voor nestkasten en zien dat het gebied zich ontwikkelt. Je kunt de WAN volgen via groepwan.blogspot.com en leest er over alle onderhoudslocaties.

Wat wil je bereiken?

Ik hoop dat mensen, door mee te werken, de natuur meer waarderen en steeds meer zien. Door samen te werken in het groen, maken we samen het landschap en kun je niet anders dan betrokken raken bij je eigen omgeving en de natuur. Je ziet de interesse groeien. Bij mijn kleinkinderen is het eerste begin er al.

Ant Brandenburg

Ons natuurgeheugen

Hoe zit het met jouw natuurgeheugen? Wat was volgens jou vijftig jaar geleden de algemeenste vogelsoort rond jouw huis, of tijdens een fietstocht in jouw woonomgeving? En, als je nog niet zo oud bent, welke vogelsoort is dat nu? Deze vragen zijn de afgelopen jaren steeds vaker gesteld. Dat heeft een reden. De belangstelling voor 'de geschiedenis van de natuur' is sinds een paar jaar toegenomen. Dat werd tijd. Want terwijl we door lessen geschiedenis op school, door televisieprogramma's, of door een wandeling in een oud stadscentrum veel aan de weet komen over onze historie en onze cultuur, blijft onze kennis over de geschiedenis van de natuur daar ver bij achter.

Shifting baseline syndrome

Om wat aan dat gebrekkige natuurhistorische geheugen te doen, werkt IVN Leidse Regio mee aan het project *Nature Beyond the Present*. Vrij vertaald: Natuur Voorbij het Heden. Onze blik op de natuur wordt vooral bepaald door wat we nu zien, aangevuld met betrouwbare informatie die teruggaat tot hooguit de jaren zeventig. In 1995 wees de Frans-Canadese visbioloog Daniel Pauly op dit gebrekkige natuurhistorische bewustzijn. Iedere generatie wetenschappers, volgens Pauly, beschouwt de staat van de natuur op het moment van hun studie als het nulpunt, en meet verandering daaraan af. Een volgende generatie wetenschappers doet twintig of dertig jaar later hetzelfde. Zij creëert een nieuw nulpunt, waar vervolgens verandering aan wordt afgemeten. De verandering die in de tussentijd heeft plaatsgevonden, in het geval van de natuur vaak achteruitgang, blijft daarmee buiten beeld. Voor kinderen geldt iets vergelijkbaars. De omgeving waarin zij opgroeien is voor hen de onaangetaste omgeving, als een rijke natuur. Een generatie voor hen groeide ook zo op, ook met als ijkpunt een ogenschijnlijk onaangetaste omgeving. De verandering in de natuur tussen die twee generaties blijft daarbij, net al bij de wetenschappers, buiten beeld en buiten beschouwing. Pauly noemde dit verschijnsel het *shifting baseline syndrome*, het syndroom van het verschuivende referentiekader. Het is een sluipend proces en als mensheid zijn we nauwelijks in staat de consequenties van die geleidelijke, onopvallende verandering onder ogen te zien. Voor bescherming en herstel van de natuur heeft dat grote gevolgen. Die verarmde natuur is ons ijkpunt voor herstel geworden en ambities om natuur te herstellen komen daarmee overeen.

Natuurhistorische rijkdom als schakel naar de toekomst

De Noordzee en de Waddenzee waren ooit het leefgebied van de grijze walvis. Onder andere door jacht is dit dier hier, en uit de aangrenzende Atlantische Oceaan, en ook de Middellandse Zee verdwenen. Wie echter een schep in de grond van de Wieringermeerpolder zet, en daarmee eigenlijk in de bodem van de Waddenzee en de voormalige Zuiderzee, heeft een kans om op botten van grijze walvissen te stuiten. Op vergelijkbare wijze halen vissers op de Noordzee met hun netten botten van deze tot vijftien meter grote soort naar boven. Ons natuurbeeld over walvissen in de Noordzee wordt echter bepaald door de tot anderhalve meter grote bruinvis. Het idee dat er grote walvissen in de Noordzee thuishoren, wordt in de media vaak afgedaan met 'die horen hier niet'. De geschiedenis van de natuur toont de vergeten rijkdom van die natuur, en fungeert tegelijkertijd als een bron van inspiratie voor ambitieuze natuurbescherming. Immers, die grijze walvis bestaat nog. De soort leeft, waar het Europa betreft, voort in historische publicaties en botvondsten in de Noordzeebodem, maar ook in twee populaties in de Stille Oceaan van tezamen ongeveer 20.000 exemplaren. De oversteek

van de Stille naar de Atlantische Oceaan en aangrenzende zeeën is minder denkbeeldig dan het lijkt. Tussen 2010 en 2024 zijn exemplaren waargenomen bij Eilat en Barcelona (Middellandse Zee, zelfde exemplaar), bij het eiland Ponza (Italië), voor de kust van Marokko en voor de kust van Namibië. Zonder de natuurhistorische kennis over het voormalige leefgebied van de grijze walvis, zou de soort zomaar als een exoot in onze wateren gezien kunnen worden, in plaats van 'die hoort hier wél'. Zo zijn er meer voorbeelden van een ongekende natuurlijke rijkdom uit het verleden, die tegelijkertijd het toekomstbeeld van de natuur kan zijn. De Doggersbank, een ondiepte, als het ware een onderwatereiland in de Noordzee, kende tot driehonderd jaar geleden een enorm rijke onderwaterfauna. Er zat veel meer vis dan nu, en de vissen waren een stuk groter dan de exemplaren die nu worden gevangen. Een vissersboot kon in 1840 1,2 ton heilbot per dag vangen, waar tegenwoordig de hele vloot in een jaar 2,1 ton vangt (als bijvangst). In 1840 leverde twee dagen vissen met bescheiden middelen meer heilbot op dan tegenwoordig een heel jaar vissen met geavanceerde boten en technieken. Evenzo klinkt het onwaarschijnlijk dat er vroeger kroeskoppelikanen in Nederland broedden. Uit een tiental opgravingen zijn botresten van deze soort gevonden. De laatste kroeskoppelikanen waren tot in de 15de eeuw in Nederland te vinden, en in de omgeving van Berlijn was dat zelfs vijfhonderd jaar later nog het geval.

Naast deze vaak grote soorten, en de hoge aantallen waarin zij voorkwamen, zijn ook sommige leefgebieden uit ons geheugen gewist. De Waddenzee kende niet uitsluitend een bodem van zand en slib. Tot honderd jaar geleden bestonden bodemdelen van de Waddenzee uit riffen. Deze driedimensionale structuren waren het gevolg van onder andere oesters, mosselen en zandkokerwormen, die ongestoord als rifbouwers hun gang konden gaan. Als deze soorten meer rust en ruimte krijgen, kunnen de riffen mogelijk terugkeren op het wad, en wordt de natuurhistorie van dit ecosysteem het toekomstbeeld. Een ander zoogdier waar we ons hernieuwd op mogen verheugen is de eland. Deze imposante soort, met een schofthoogte die een meter hoger ligt dan het edelhert, kwam tot in de Middeleeuwen in Nederland en omliggende landen voor. Inmiddels rukken elanden op naar het westen van Polen en staan zij aan de grens van Duitsland. Wordt Duitsland eenmaal bereikt, dan is het een kwestie van jaren totdat de eerste eland bij Groningen of Drenthe Nederland intrekt.

Project 'Nature Beyond the Present'

Natuurhistorische kennis levert meer op dan weemoedig achter-

omkijken. Het voedt ons haperende natuurhistorische bewustzijn en biedt inspirerende aanknopingspunten voor natuurherstel. Om dat collectieve, natuurhistorische geheugen verder te voeden, is in april 2025 het project *Nature Beyond the Present* gestart. Daarin onderzoeken Naturalis, TU Delft, Leiden Universiteit en IVN Leidse regio wat de collectie van Naturalis ons vertelt over de natuur van vroeger én nu. Welke vlinders werden er in 1860 in Nederland verzameld, en hoe verhoudt het beeld daaruit zich tot het heden? Wat is de geschiedenis van schijfkamille, die via botanische tuinen in Nederland terecht kwam? Welke in de duinen verzamelde plantsoorten zijn daar nu nog, welke niet meer te vinden, en wat betekent dit voor de toekomst? Met dit soort vragen worden uiteenlopende soorten en gebieden, met als uitgangspunt de soorten in de collectie van Naturalis, onder de loep genomen. Een van de gebieden waar in dit onderzoek de nadruk op ligt is de stad Leiden. Daarnaast wordt een deel van de duinen van Nederland in dit onderzoek meegenomen. De keuzes voor soorten en gebieden hangt in sterke mate af van wat de collectie van Naturalis te bieden heeft en zal in de loop van de tijd duidelijker worden.

Het resultaat uit de analyse van de Naturaliscollectie wordt aangevuld met informatie uit historische, geschreven bronnen, en met gegevens uit zoö-archeologisch onderzoek. Uiteindelijk voedt het gereconstrueerde beeld ons collectieve geheugen en stelt dat ons in staat betere beslissingen over de toekomst van de natuur te nemen. Uit de resultaten van het onderzoek wordt ook een blik op de toekomst geworpen. Het zijn twee kanten van dezelfde medaille. Of, zoals politicus Frits Bolkestein in 1993 hierover schreef: *'Een samenleving zonder geschiedsbesef is stuurloos. Naarmate de samenleving sneller verandert en de mensen minder gelegenheid hebben zich het verleden gaandeweg eigen te maken, lopen we het gevaar uitsluitend nog te kunnen vertrouwen op onze waarnemingen van het hier en nu. De wereld wordt er onbegrijpelijker door, de waarschijnlijkheid*

van vergissingen groter.'

Onderzoek natuurkennis

Een ander deel van het project richt zich op de kennis die inwoners van Nederland van de natuur van nu en van vroeger hebben. Wat wordt nu als de algemeenste vlinder- of vogelsoort gezien door een twaalfjarige, en welke soort is dat voor een tachtigjarige inwoner nu, en toen die twaalf jaar oud was? Maar ook kennis en inzicht over soorten uit een verder verleden zullen worden onderzocht. Wat zijn volgens jou drie algemene zoogdieren rond het jaar 1500, of drie algemene vogelsoorten rond het jaar 1800, en hoe ziet iemand uit de generatie voor en na jou dat? Deze vragenlijst gaat onder leden van het IVN uitgezet worden. De resultaten geven een indicatie over het natuurhistorische bewustzijn van deze groep mensen, en kan daarmee vergeleken worden met de uitkomsten van het overige onderzoekswerk.

Rol IVN Leidse regio

IVN Leidse regio heeft een brede rol in dit project. Voorzitter Wietse Roodenburg is lid van het begeleidingsteam. Dat team komt ongeveer zeswekelijks bijeen om de koers van het project in goede banen te leiden. De uitvoering ligt vooral in handen van natuurhistoricus Marc Argeloo. Het begeleidingsteam met leden van IVN Leidse regio, Naturalis, Universiteit Leiden en TU Delft ondersteunt hem. Daarnaast ligt er een belangrijke rol voor IVN Leidse regio bij het uitzetten van de vragenlijst en het verwerken van de reacties daaruit. Dit werk wordt afgestemd met het regioteam van het IVN in Zuid-Holland en het Landelijke Bureau. Het project is nu vijf maanden onderweg. Zodra de eerste resultaten bekend zijn, worden die ook hier besproken. Uiteindelijk volgt er in Naturalis een expositie.

Marc Argeloo en Wietse Roodenburg

Naar het viervlekkenparadijs

Verslag libellenexcursies NVL en KNNV

De excursie vond plaats op 10 mei in Meijndel (Kikkerberg). Deelnemers: vijf van KNNV Leiden (Stan, Annelies, Bep, Samuel en Reinier) en twee leden van de *Nederlandse Vereniging voor*

Libellenstudie (NVL). Vanuit de NVL werd de excursie geleid door Nick van Wouwen. Vanuit Dunea liepen de duinwachters Amy en Laura enthousiast mee. De jongste deelnemer was deze keer

Samuel, twaalf jaar oud. Hij schudde de namen van diverse bijen zo uit z'n mouw en ook de walstrobremraap bleek hem niet onbekend.

Vanaf het hotel Duinoord aan de Wassenaarse Slag was het tien minuten fietsen naar het hek van de Kikkerberg waar nadrukkelijk 'Verboden Toegang' op staat. Maar bij hoge uitzondering gold dat vandaag niet voor ons. Met de beperkte groep werden wij tot het heilige der heilige van de libellenfanaten toegelaten.

Een jaar geschiedenis

Op 18 juni 2024 hield de KNNV-afdeling Leiden een avond over libellen, met twee langere presentaties. Op de eerste presentatie ging Joop Vlieg inhoudelijk op de wereld van de libellen in. Na een korte inleiding over de verschillende hoofdgroepen van libellen (juffers en echte libellen), vertelde hij over de bijzondere levenscyclus, het habitat en het gedrag van deze dieren, ook als voorbereiding op de vlak daarna geplande excursie in Meijendel. In de tweede helft van de avond behandelde Reinier de Man het fotograferen van libellen. Hij gaf een aantal technische aanwijzingen en een paar ideeën voor een geslaagde compositie van de foto. Aan deze avond nam Nick van Wouwen, de secretaris van de NVL, deel. Zij had de gelegenheid de aanwezigen iets over de belangrijke activiteiten van deze interessante vereniging te vertellen. Tijdens de avond ontstond het idee om gezamenlijk een beginnerscursus libellen te organiseren, bestaande uit twee excursies: één in de zomer van 2024 en één in het voorjaar van 2025.

Na de lezingen in het IJscubgebouwtje vonden er drie geslaagde libellenexcursies plaats: op 6 juli 2024 met Joop Vlieg naar Meijendel, op 21 juli 2024 met de NVL naar de Amsterdamse Waterleidingduinen en ten slotte op 10 mei 2025 naar de Kikkerberg in Meijendel. Een vierde excursie vindt binnenkort plaats in de Helmduinen, ook in Meijendel. Omdat deze gebieden zeer beperkt toegankelijk zijn en dan ook nog voor een beperkt aantal mensen per keer, moest de voorjaarsexcursie 2025 in tweeën gesplitst worden. De excursie naar de Kikkerberg werd ook vanuit Dunea professioneel begeleid. Deskundige leden van het Dunea-team namen aan de excursies deel.

Het was al bijna half twaalf toen wij over het opstapje bij het hek klommen en het paadje naar een bruggetje over een vlakbij gelegen water namen. Daar bij het bruggetje was het meteen raak. Veel van de door Nick aangekondigde soorten zagen we

zonder moeite: meteen redelijk veel vuurjuffers, al of niet als paringswiel, heel veel bruine winterjuffers (met in deze tijd mooie blauwe ogen). Ook vlogen er veel glassnijders. Eén glassnijder lag hulpeloos in het water. Bij het uitsluipen was het niet goed gegaan. Waarschijnlijk zal die nooit kunnen vliegen. Met een tak haalde Nick het arme beestje naar de kant, maar er was weinig hoop dat dit exemplaar na jarenlang als larve door de modder gekropen te hebben, nog een vrolijke maand van voortplanting zou beleven.

Er vlogen ook andere vrij grote libellen, waar we vanwege onze overmatige aandacht voor de gehandicapte glassnijder eerst niet goed naar gekeken hadden en die we maar als vroege glazenmaker benoemd hadden. Maar ze waren veel mooier. Dit waren prachtige smaragdlibellen.

Nick gaf nog een kleine inleiding in het thema libellen: de twee hoofdgroepen (juffers en echte libellen), de levenscyclus (grootste deel van het leven als larve) en iets over het gedrag. Wat we vandaag verwachten: de algemene waterjuffers (zoals bruine winterjuffer, vuurjuffer en azuurjuffer), de algemene korenbouten (zoals viervlek, platbuik en gewone oeverlibel) en de vroeg in het seizoen voorkomende glazenmakers (zoals glassnijder en vroege glazenmaker).

Hier was al heel veel te zien, maar we liepen toch maar een stukje door de duinen naar een aantal duinplasjes, waar we om half één aankwamen. Het was prachtig zonnig weer met temperaturen rond de twintig graden. Mooi weer om de libellen te zien vliegen, want bij donker en regenachtig weer kun je het wel vergeten. Maar eigenlijk hebben de duinen heel veel regen nodig. Het begint er veel te droog te worden.

Bij de plasjes vlogen tientallen prachtige viervlekken. Ze lieten zich af en toe goed fotograferen als ze even op een uitkijkpost gingen zitten. Verder waren de bekende juffers hier te zien: niet alleen de vuurjuffer, bruine winterjuffer en azuurjuffer, maar ook een enkele watersnuffel. Om die waterjuffers goed uit elkaar te houden, is soms een goede foto onontbeerlijk om bijvoorbeeld de kleine figuurtjes op het tweede segment of de breedte van de schouderstrepen goed te kunnen zien. Dan is het meestal wel goed te doen.

De platbuik liet nog even op zich wachten, maar het zou me niets verbazen als die er binnen tien dagen wel rondvliegt. Pas bij inspectie van de foto's constateerde ik dat we ook al een van de eerste gewone oeverlibellen hadden gezien/kunnen zien. Nog een paar weken en het stikt ervan. Naast de libellen waren er nog diverse andere insecten, zoals de bloedcicade, de harige langsprietwapenvlieg en verschillende bastaardzandloopkevers. En wat te denken van een rozenknolgal, veroorzaakt door, je raadt het al, de rozenknolgalwesp.

Bij de plasjes liep ook een kudde mooie paarden. Helaas hadden deze een beetje te veel belangstelling voor de inhoud van onze broodzakjes. Luid in haar handen klappend joeg een van de Dunea-medewerkers de paarden af en toe weg, met beperkt succes. Blijkbaar komen deze paarden ook in gebieden die niet voor bezoekers zijn afgesloten.

Rond kwart voor drie waren we weer terug bij het bruggetje waar wij onze glassnijders en smaragdlibellen hadden gezien. Daar trok niet een libel onze aandacht, maar een prachtige zandhagedis die op een onderdeel van de brug zat te zonnen. Verder was het een herhaling van wat we eerder gezien hadden: vrij veel vuurjuffers, veel bruine winterjuffers. Af en toe kwam er weer een glassnijder onder de brug door vliegen.

Om drie uur kwam er een eind aan deze prachtige excursie. We moesten alleen nog via Duinoord door het prachtige weer naar huis terugfietsen.

Reinier de Man

En libellenexcursie NVL en KNNV Helmduinen in Meijendel, op 18 mei

Ook op 18 mei gingen wij - samen met leden van de NVL en KNNV-leden uit Delft, Leiden en Den Haag - met Laura van Dunea en Nick van de NVL op pad. We gingen langs diverse plassen. Vele stonden erg droog. Wel hadden we het geluk dat er net een uitgeslopen grote keizerlibel was die te drogen hing. Bij een ander plasje werden huidjes gevonden en verzameld van vermoedelijk de viervlek. En op vele plekken jaagde een diversiteit aan libellen.

Wat we zagen, waren prachtige glassnijders, vele gewone oeverlibellen, viervlekken, bruine winterjuffers, een zuidelijke keizerlibel nog niet uitgekleurd, vroege glazenmakers, watersnuffels, de grote keizerlibel en de azuurwaterjuffer.

Daarnaast waren er indrukwekkende bijvangst. Ik denk aan de tientallen orchideeën die net hun kopjes boven de grond uitstaken. Ook de wiewalen die zich heel dichtbij lieten horen en drie reeën op nog geen vijftig meter afstand. De zon deed hun huid glimmen. We liepen langs het vogelringstation. Dit was een aangename verrassing. We werden er even bij betrokken om een kijkje te nemen. Uit een zakje werd een Fitis of Tjiftjaf gehaald. Die werd eerst met beleid vastgehouden, bij een pootje geringd, en gewogen. Bij de vleugels werd hij nauwkeurig bekeken. Na diverse checks voor de soortbepaling werd een Fitis geconstateerd van 9 gram. Die kreeg onder toezicht oog van ons weer fijn buiten de vrijheid.

Dunea zoekt nu in deze Natura 2000-gebieden mensen die libel-

Grote keizerlibel (foto: Marianne Stahlie)

len willen monitoren voor Dunea in samenwerking met de Vlinderstichting en NVL. Wellicht zijn er mensen wie het aanspreekt en die hier tijd in willen steken?

Marianne Stahlie

Week van de Biodiversiteit 2026

Evenals in voorgaande jaren organiseert de KNNV ook in 2026 een *Week van de Biodiversiteit* met allerlei activiteiten in heel Nederland over de natuur in onze omgeving. Deze bijzondere week is gepland van 15 tot en met 25 mei.

In de afgelopen jaren hebben wij daar als afdeling aan meegedaan, met als vaste onderdelen een algemene natuurexcursie en een vlinderroute in Lentevreugd, aangevuld met bijvoorbeeld een grassenexcursie, een bomenroute en vorig jaar ook een natuurwerkavond in park Kweeklust.

In 2026 willen we zeker weer een mooi programma gaan samenstellen, maar ook gaan proberen om er wat meer bekendheid aan te geven en op die manier ook meer nieuwe deelnemers bij te betrekken. We zijn daarom op zoek naar versterking in de

organisatie van deze bijzondere week, in het bijzonder als het gaat om de communicatie en presentatie daarvan. Maar ook zijn ideeën en tips voor de activiteiten van harte welkom.

Vind je het leuk om mee te helpen met de Week van de Biodiversiteit, heb je een plannetje voor een activiteit die we in het programma kunnen opnemen of ben je best handig in communicatie over de activiteiten en wil je daar een steentje aan bijdragen, laat het mij dan weten. Begin maart gaan we op ons gemak beginnen met de opzet en uitwerking van de Week van de Biodiversiteit 2026.

Stan van der Laan

knnvweekvanderbiodiversiteit@gmail.com

Welkom in de buitenwijk

Dit artikel is het verhaal van een 'Leidse IVN'er op afstand'. Alhoewel er bij de natuurgidsenopleiding (NGO) van 2002/03 sterk op aangedrongen werd vooral iets (terug) te doen voor IVN Leiden, was ik alleen maar gemotiveerd om mijn opgedane kennis te gebruiken bij mijn schooltuinwerk in Sassenheim. Toch heb ik destijds ook mee gegidst in het groene hart bij Zomer- en Winterstampotwandelingen en heb ik later ook in het normale wandelingsysteem meegedraaid op Oud Poelgeest en Huys te Warmont. Dat laatste vooral omdat ik het groene erfgoed van landgoederen en buitenplaatsen fantastisch vind en me toch anders geen tijd gunde om een keer rond te lopen op die plekken. Loop nu even met me mee door deze interessante buitenwijk.

17 april 2025, twee dagen na de Algemene Ledenvergadering (ALV), ontving ik een mailtje van voorzitter Wietse Roodenburg. Tijdens de ALV hadden jullie een momentje stil gestaan bij twee jubilarissen. Daar bleek ik er een van te zijn. 25 Jaar lid. Bepaald geen voorbeeldig IVN-lid, want ik denk niet dat ik ooit een ALV bezocht heb. De trouw aan IVN heb ik niet uitgestraald naar jullie/onze afdeling. Maar het landelijke IVN weet dat vermoedelijk niet en had een zilveren kruisje gewoon naar Leiden gestuurd en de vraag van Wietse was hoe ik het wilde ontvangen. Persoonlijk of per post?

Hier had ik 24 jaar op gewacht. Wat een kans om de voorzitter van IVN Leiden een keer hier in deze buitenwijk op ongeveer 10 km van Leiden te mogen ontvangen. Met een uitdagend antwoord lokte ik hem naar ons plaatselijke park hier aan het eind van de straat. Op 29 april om half elf was het zo ver. Op het centrale eiland van het door landschapsarchitect Zocher jr. ontworpen park Rusthoff, midden in het centrum van Sassenheim, maakten we kennis. Een van mijn schooltuinmaatjes, Bernadet van Vliet, had ik er bij gevraagd. Zij heeft inmiddels, na het afronden van haar NGO vorig jaar, in ons park natuuractiviteiten opgestart voor jongere kinderen. En dat sluit heel mooi aan met wat we hier in Sassenheim al hebben. In die schooltuin, waar ik in 1999 als 'hulpvader' meekwam met mijn dochter had ik direct de indruk dat het beter en leuker kon. Het stond of viel in die tijd met de motivatie van de leerkracht die de schooltuin ter beschikking kreeg. Die motivatie was toen op de school van onze dochter heel groot, maar ik zag dat niet terug bij een van de andere scholen. Het waren IVN'ers uit die tijd in Sassenheim, Nico Breedijk, Wim Turnhout en Jan van Ruiten, die me stimuleerden energie te stoppen in de schooltuin. Die laatste ontving mij hartelijk in de Leidse schooltuin in park Cronesteyn. Daar werd helder dat het inderdaad veel beter en leuker kon. Zo werd de Leidse aanpak gekopieerd naar de wat beperktere maten van Park Rusthoff in Sassenheim. Zelf ben ik de NGO gaan doen toen ik was begonnen de schooltuinactiviteiten hier te revitaliseren. We hebben structuur aangebracht in het schooltuinprogramma en het omgevormd tot een 'panklaar' project voor de scholen.

De kennis van de NGO gaf me extra handvatten om het schooltuinwerk beter te kunnen doen. Dit allemaal dankzij het grote enthousiasme en de bereidheid om kennis te delen van schooltuinleiders die er heden ten dagen nog steeds is. Sinds enkele jaren is die verspreide kennis bijeen gebracht door de landelijke Alliantie Schooltuinen.

In Sassenheim hebben we een plaatselijk Jeugd Natuur Wacht. Zij organiseert voor groepen 7 van de basisscholen een jaar lang activiteiten en bestaat hier al ongeveer 45 jaar. Zij was al twintig jaar actief, toen ik voor het eerst in de schooltuin kwam. Met de Jeugd Natuur Wacht voor groep 7, de schooltuinen inmiddels voor de groepen 6, natuuractiviteiten voor de groepen 2 t/m 4, een kinderboerderij en een heemtuin in het zelfde park zijn alle middelen aanwezig voor een Natuur, Milieu- en Duurzaamheidcentrum. Precies de droomwens die ik al jaren heb. Met potentiële samenwerking via Elsgeesterhof in Voorhout en Koudenhorn in Warmond heeft elke kern van Teylingen straks de mogelijkheid om meer te kunnen betekenen voor het natuur en duurzaamheidsonderwijs. En dan heb ik het nog niet eens over plaatselijke eendenkooi, officieel Warmond, maar in ieder geval gemeente Teylingen.

De schooltuin zelf functioneert al sinds 1980 op dezelfde plek in het plaatselijke park. De voormalige buitenplaats in de landgoederenzone van Zuid-Holland was ooit veel groter en liep ongeveer tot aan de Kagerplassen. Park Rusthoff is nu nog maar 6 ha groot, maar ligt wel uniek, precies in het centrum. De relatief kleine schooltuin ligt exact op de plaats van de voormalige historische moestuin van de buitenplaats en het project geeft daarmee een mooie nieuwe sociale functie aan deze plek. Het schooltuinteam is ontstaan door particulier initiatief en bestaat uit twaalf vrijwilligers. De groep is onderdeel van Stichting Beheer Park Rusthoff, die ook volledig op vrijwilligers draait. Het is de enige schooltuin in Nederland met al sinds 2011 het Nationaal Keurmerk Natuurlijk Tuinieren van de AVVN, en ontwikkelt zich nu door tot volledig biologisch.

Dat keurmerk heeft ons flink geholpen om te komen op het punt waar we nu staan. De noodzakelijke herkeuringen stimuleerden ons de lat steeds hoger te leggen. Met alleen maar biologische zaden, planten, potgrond, compost, enkelvoudige bloemen en natuurlijk geen gewasbescherming kom je al een heel eind. Maar er is meer nodig. Er is een regionale samenwerking met Stadstuinderij Het Zoete Land, de Leidse schooltuinen, Elsgeesterhof in Voorhout en de moestuin van Berbice in Voorschoten. Het schooltuinteam van Park Rusthoff is niet alleen een wezenlijk onderdeel van de beheerorganisatie van het park zelf, maar is verbonden met een

groot aantal andere organisaties. De Jeugd Natuur Wacht noemde ik al en via de Tuinambassadeurs is er verbinding met de gemeentelijke HLT-werkorganisatie (Hillegom, Lisse en Teylingen). Daarmee proberen we met de website 'De groene Uitdaging' steeds meer tuinen, balkons en straten groener te krijgen. Door een maandelijks overleg met de verantwoordelijke gemeentelijk ambtenaar worden er mooie stapjes gezet om dit met een groep enthousiaste bewoners vorm te geven. Het schooltuinteam zelf is met het lidmaatschap van IVN, Velt (Vereniging voor ecologisch leven en tuinieren), AVVN, Alliantie Schooltuinen en vereniging GDO (Gemeenten Duurzame Ontwikkeling) goed op de hoogte van wat er landelijk speelt. Al jaren doen we mee met de Eco-tuindagen van Velt en de Week van de schooltuin van Alliantie Schooltuinen. Wij vonden al dat elk kind recht heeft op een jaartje schooltuinen toen de Alliantie nog geboren moest worden. Natuurlijk hebben we meegedraaid met

het onderzoek van de Alliantie naar het functioneren van de schooltuinen in Nederland en voldoen probleemloos aan het Interventie Model, dat als voorbeeld inmiddels door de RIVM is erkend. Daarnaast is duidelijk dat je in de schooltuin zelfs zeven van de door de VN opgestelde Global Goals kunt realiseren. Waar wachten we op?

Ook plaatselijk is onze enthousiaste aanpak niet onopgemerkt gebleven. Met een vrijwilligersprijs, een donatie van de Kerkelijke Kringloopwinkel en zelfs een prijs van de lokale carnavalsvereniging waren we al heel blij, maar toen we de gemeente hadden voorgedragen voor de Gouden Wortel omdat ze ooit de grond van het park aan de scholen hadden aangeboden en Teylingen die allereerste Gouden Wortel ook werkelijk kreeg uitgereikt, kon het met een mooi filmpje en alle extra aandacht niet meer stuk. Het is eigenlijk te gek voor woorden dat je zo je best moet doen om dit basaal praktisch onderwijs en doodnor-

male zaken als zelf leren om je eten te verbouwen, de kringloop en duurzaamheid ervaren en goed voor de natuur te zorgen, moet promoten om er draagvlak voor te krijgen. Nog los van het geld, want ons budget komt uit de begroting van het groen onderhoud van het gemeentelijk park, een gemeentelijk monument en tevens waardevol historisch park. We hebben dus nog werk te doen. Maar boven alles is het heerlijk om kinderen mee te nemen in deze ontdekking van grond, geuren, smaken, bloemen en insecten. Verder voelt het wekelijks samenwerken met een gemotiveerd team, op een heel bijzondere locatie en in een prachtige setting als een cadeautje. Bijna 25 jaar geleden, november 2001, kreeg ik bericht dat ik met 29 anderen kon deelnemen aan de NGO van 2002-2003 met het verzoek 396,50 gulden (!) over te maken vóór de feestdagen. Ik heb toen op 4 januari 2002, een maandje later, 180 euro overgemaakt. Waarschijnlijk was ik net als iedereen bang gemaakt, dat het hele internet zou crashen met de overgang naar de euro op 01-01-2002. Wat heb ik ongelooflijk veel gelukkige en mooie momenten mogen beleven voor de 180 euro. Laten we vooral doorgaan met dit mooie werk.

Hennes Claassen
hennes@freedom.nl

Stand van zaken Vlietland n.a.v. op 10 september verschenen Persbericht van Vrienden van Vlietland

Samenvatting persbericht:

Werkzaamheden door projectontwikkelaar DLR in natuur- en recreatiegebied Vlietland ter voorbereiding van een villapark zijn niet toegestaan.

De Vrienden van Vlietland hebben gelijk gekregen in hun bezwaar tegen het – in eerste instantie – niet-handhaven door de *Omgevingsdienst van de natuurwetgeving* in deze, overigens pas na vragen van de provinciale bezwaarcommissie aan die dienst. Het argument was dat de stikstofberekeningen door DLR onvolledig waren. DLR moet dus nieuwe, maar nu volledige stikstofberekeningen laten maken óf de bouwplannen wijzigen.

Ook was een argument tegen de werkzaamheden dat DLR die aanving zonder vergunning voor de beschermde diersoorten in Vlietland. Het oordeel over dit tweede argument wordt waarschijnlijk in oktober door de provincie gevelde.

De KNNV Leiden is blij dat de werkzaamheden voorlopig zijn gestaakt. Tijdens de BioBlitz die we op 17 mei organiseerden, kwamen we er veel mooie soorten tegen en zagen we de vraatsporen van een bever! Dit natuurgebiedje moet behouden blijven voor onze regio.

Frank Kooper en Martine van Schaik

In memoriam Wout Anker

Op 22 juli 2025 overleed Wout Anker op 85-jarige leeftijd.

Ik leerde Wout en Maartje kennen in de jaren tachtig via de Leiderdorpse school *In de Houtkamp*, waar onze kinderen op zaten. Wout was daar vele jaren een gewilde en originele begeleider van de schoolkampweken in Bladel.

In 2002/3 nam Wout deel aan de Natuurgidsenopleiding van onze IVN-afdeling.

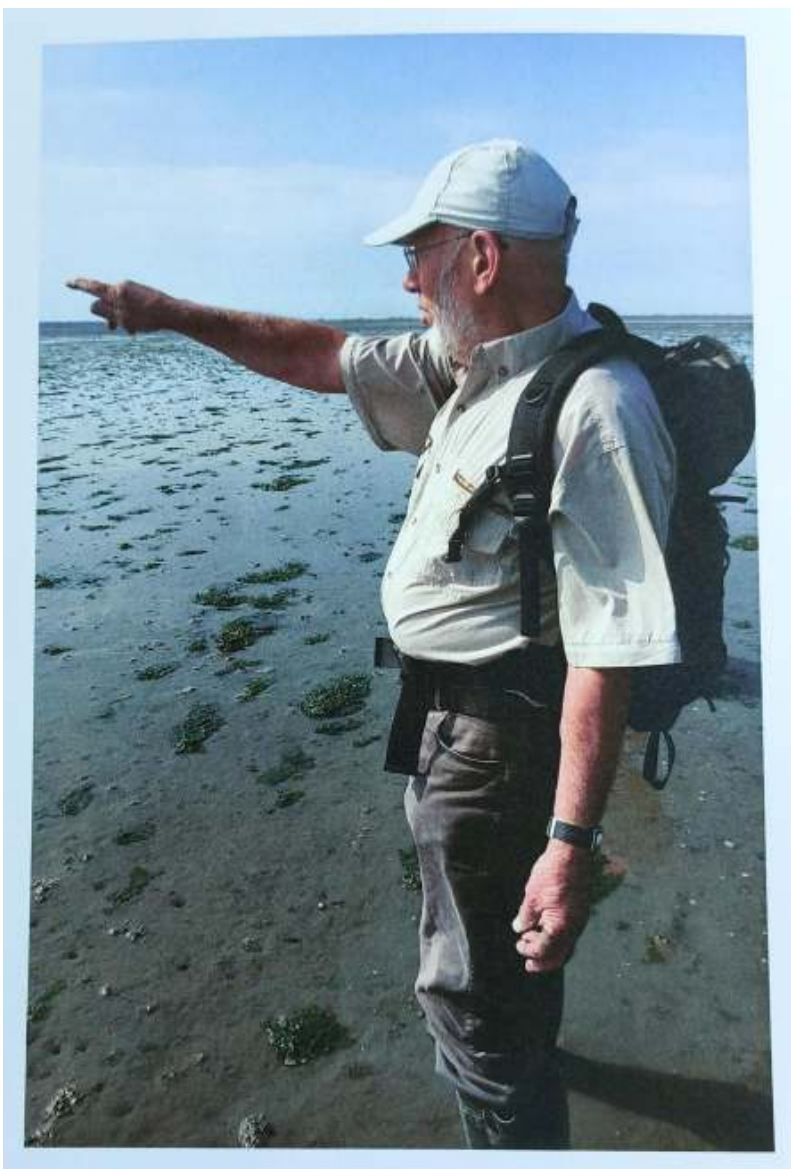
Gevormd als bioloog aan de Leidsche Universiteit zag hij zichzelf bewust als onderdeel van de natuur. Bij velen anderen constateerde hij grote onbekendheid en daarbij onverschilligheid ten opzichte van het natuurlijk gebeuren: 'Wat doe je eraan?'

Wout werd aansluitend een actief lid van de Leiderdorpse IVN-werkgroep. Hij deed mee aan de activiteiten in en rond het MEC in Leiderdorp en verzorgde allerlei excursies. Favoriet waren de excursies in de Boterhuispolder en de Heemtuin in de Houtkamp. Naast enthousiast en deskundig was Wout in de omgang een heel toegankelijk en vriendelijk mens. Wout en Maartje verhuisden eind 2020 van Leiderdorp naar Leiden, dicht in de buurt van een van hun kinderen. Leiderdorp bleef trekken en Wout kwam je regelmatig tegen op de markt, bij de bakker en in de Heemtuin. Beiden bleven ook trouw lid van de kerkgemeenschap Ekklesia Leiden waarbij Wout als zanger aan het koor deelnam. De tekst bovenaan zijn rouwkaart "Oh mankind! Who are you?" is afkomstig uit een concert van dat koor.

Ik eindig met een tekst van Wout van 17 juli 2025 afgedrukt achterop zijn rouwkaart bij een voetafdruk in het zand:

*O mensenkind,
bewaar de aarde en haar schoonheid,
verkwansel haar niet voor eigen gewin.*

Wouter Gerstel
(met dank aan Bep van Houten)

Weer plantencursus in 2026?

In 2024 heeft de Leidse KNNV-Plantenwerkgroep (PWG) samen met FLORON de Hybride Basis cursus Flora aangeboden. De achttien cursisten en vier begeleiders kijken terug op een zeer geslaagd traject.

Excursie in Boterhuispolder in 2024 (foto: Sylvia Veenstra)

Alle reden om na te gaan of er voldoende belangstelling bestaat om deze basis cursus in 2026 te herhalen: FLORON verzorgt daarbij veertien maal een wekelijkse, digitale (ge-update) les met huiswerk (zie: <https://www.floron.nl/floracursus>). Leden van de PWG ondersteunen die met verschillende praktijkactiviteiten zoals excursies en determineeravonden. Het determineren gebeurt met de Heukels- of de Eggelte-flora.

Deelname aan de cursus vergt een tijdsinvestering van minimaal een dagdeel per week in de periode eind maart tot half juli. Kosten voor KNNV-leden 64 euro, IVN-leden 74 euro en niet-leden 89 euro.

Het contact met andere cursisten is gezellig en werkt stimulerend, de theorie wordt herhaald geoefend in de praktijk en je kan al je vragen kwijt: zo waren de ervaringen van de cursisten in 2024. Heb je belangstelling om deze hybride basis cursus te gaan volgen? Neem gerust en vrijblijvend contact op met de coördinator:

Koen van Zoest
vanzoest@planet.nl

De 'CanalCam Leiden'

Jong en oud oog in oog met stadsvissen

dieren toch blijven analyseren – en de fans kijken op mobiel, tablet en pc nu ook 24/7 mee!

Na twaalf jaar vissenmonitoringsonderzoek met tien verschillende telmethodes kreeg projectleider Aaf Verkade in 2022 post-covid. Voorbij leek het intensieve onderzoek. Maar dankzij de nieuwste telmethode: de *livestream* onderwatercamera 'CanalCam Leiden', kan ze de voorbij zwemmende water-

Het doorzicht is een groot deel van de zomer verbluffend helder geweest. Een aangepast stuk bodem met lichtgekleurd grind en een witte plaat trespas doen veel minder modder opwervelen wanneer de vissen foerageren of elkaar achterna zitten. Het zicht is in principe zó goed dat geoefende waarnemers individuele vissen herkennen aan de lichaamsbouw, (geheelde) wonden en het gedrag. Elke dag plaatst Aaf een of meer educatieve natuurclips op YouTube en eens per week zet ze een compilatie van de best bekeken filmpjes op *OnderwaterinLeiden.nl*.

Twee zeelten (foto genomen met CanalCam)

De Vissenwerkgroep zocht sinds mei 2022 naar alternatieven om minder intensief toch data te kunnen blijven verzamelen. Een bezoek van de Utrechtse Visdeurbel-delegatie aan het visreservaat bracht Aaf op het idee om zo'n onderwatercamera op YouTube ook in een Leidse gracht uit te proberen. Dankzij een donatie van de stichting *Icke-Lemmens* en *Stichting Lucifer* kwam de *livestream* met onderwaterbeelden in Havenwijk-Zuid eind april 2025 binnen handbereik.

De installatie van deze 'CanalCam' resulteerde al vanaf dag één stadsgrachtbeelden om van te watertanden! Er volgden twee maanden van kinderziektes-oplossen, inclusief vertroebeling van het beeld door tientallen miljoenen watervlooien. Maar begin juni konden de eerste brasems en zeelten uit het Smoelenboek worden herkend.

Een waarneming die Aaf waarschijnlijk nooit snorkelend zou hebben kunnen doen, is hoe een rode Amerikaanse Rivierkreeft een Zeelt in zijn lip knijpt!

Ook zwom er in juni een rietvoorn met een keelgezwel rond, waarvan de schubben mooi om de zwellen heen lagen: aquari-anen (houders van een aquarium) gaven aan dat dit een goed teken is, omdat het dier er klaarblijkelijk al langer mee rondzwemt en nog prima kan eten (zie foto hiernaast).

CanalCam.nl voldoet duidelijk aan de wensen van een jonger publiek, dat vaak meer tijd op een scherm doorbrengt dan langs de waterkant. Het Project Vissenmonitoring kon deze doelgroep nog niet eerder enthousiasmeren om dieper te leren kijken. Maar nu deze kijkers de bijna honderd filmpjes met

één druk op de knop kunnen opvragen, groeit het besef dat er onder water voor de deur veel meer gebeurt dan ze denken! Vooral de clip van de ravage die een speedboot in de gracht veroorzaakt, blijkt een hit.

Er lieten zich tot op heden negentien soorten vissen, kreeften, krabben en watervogels zien op de camera. Een mooie bijvangst is dat er nog nooit zoveel beeldmateriaal is verzameld in zo weinig tijd. In de winter is het te koud en te voedselarm voor 'onze vissen' in de gracht. Daarom plaatsen we de CanalCam een paar maanden in het stadsgrachtenaquarium (o.a. met jonge zeelten) zodat er het komend half jaar toch nog aaibare stadswaterdieren te zien zijn voor de fans van de Leidse onderwaterwereld.

**Aaf Verkade, projectleider Onder water in Leiden.nl
KNNV en IVN, Leidse regio**

De Hondsdagen

De Hondsdagen, wat zijn dat? Het is de warmste periode van het jaar, zo van 20 juli tot 20 augustus. De benaming is historisch en meteorologisch. Dat wil zeggen dat de naam voorkomt zowel uit de geschiedenis als uit de wetenschap die het weer voorspelt.

Met de Hondsdagen bedoelen we niet de tijd dat we meer of minder honden zien of dat ze hijgend in de schaduw zitten met hun tong uit de bek. Nee, de naam verwijst naar de helderste ster aan de nachtelijke hemel: de hond Sirius.

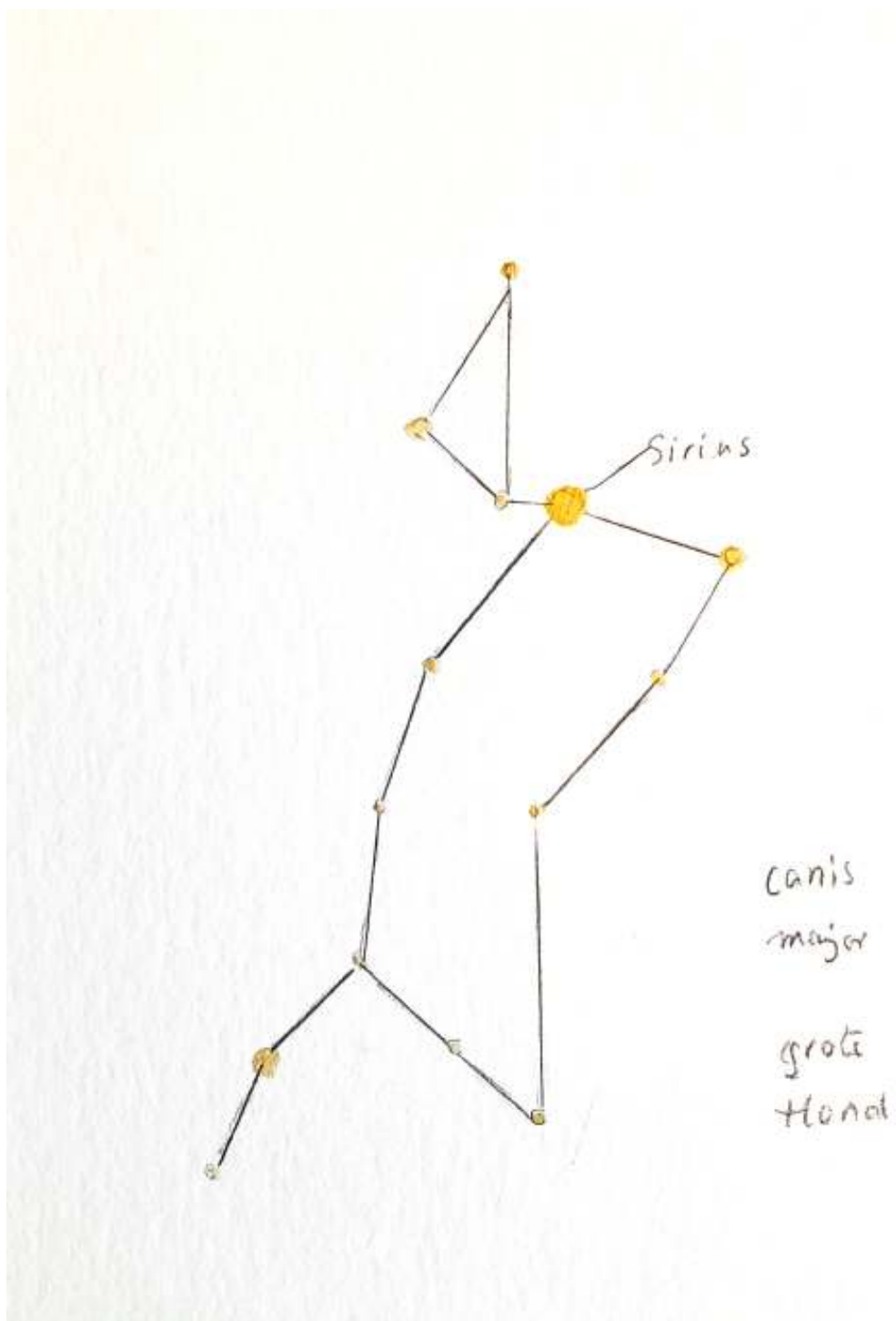
De Griekse mythologie heeft de ster zijn naam Sirius gegeven. En zo gaat het verhaal: Sirius was de jachthond van de boogschutter Orion, de onovertroffen jager die alles kon doden wat op zijn pad kwam. Hij kon een pijl schieten door een omrollende golf, een speer werpen van het ene eiland naar het andere, de koppen van monsters afslaan en met een slinger een blauwe plek schieten op het gezicht van de maan. Orion had een trouwe jachthond, Sirius. Net als Orion leek de hond onoverwinnelijk. Maar op een dag, in gevecht met de enorme stier Taurus, werd Sirius op zijn hoorns genomen en gedood. Hij vloog omhoog, ver, ver de hemel in, waar hij veranderde in het sterrenbeeld de Hond.

In zijn woede om de dood van Sirius zwaaide Orion met zijn knots en raakte de stier zo, dat hij van de aarde geslingerd werd tot hoog in de hemel. Daar, los van de aantrekkingskracht van de aarde werd hij door twintig puntige sterren tegen de poorten van de hemel genageld. Zo ontstond het sterrenbeeld van de Stier.

In dit verhaal zien we hoe de sterrenbeelden van de Stier en de Hond ontstaan zijn. Maar ook de boogschutter Orion vinden we aan de nachtelijke hemel. Het is een imposant sterrenbeeld, gemakkelijk te herkennen aan zijn gordel van fonkelende sterren. Ook hij werd door de goden in een sterrenbeeld veranderd uit medelijden met de krijger die rouwde om zijn hond en het onrecht

dat de mensen hem hadden aangedaan, toen ze hem zijn bruid ontzegden. Orion stierf, door een scorpioen gestoken. Ook de scorpioen vinden we aan de hemel terug. Zo staan ze aan de hemel: de hond Sirius, de Stier en de krijger Orion, voor altijd vervolgd door de Schorpioen. Het lijkt of de Schorpioen op de reus afremt om zijn dodelijke steek toe te brengen.

De Boogschutter, de Stier en de Schorpioen hebben alle drie hun plaats gevonden in de dierenriem. De hond Sirius niet. hij is geen teken aan de dierenriem. De dierenriem is een zeer oud beeld, het beslaat de strook aan de hemel van ongeveer 20 graden breed, verdeeld in twaalf tekens. De dierenriem is een uitvinding van de astronomen en sterrenkundigen uit het Tweestromenland.

Op hun platte daken bestudeerden zij de sterren en meenden er de toekomst uit te kunnen voorspellen. De Wijzen uit het Oosten waren zulke sterrenkundigen. Later werden zij tot koningen verheven. Zij volgden een grote ster die op de geboorte van een koningskind wees. Bij de kribbe hadden zij de heerser over de aarde gevonden, naar zij meenden. Want de grote ster was blijven staan boven de stal waar het Christuskind was geboren. De tekens van de dierenriem corresponderen met de tijden van het jaar. In het voorjaar zien we de Tweelingen bijvoorbeeld, en in de winter de Boogschutter. Aan de tekens van de dierenriem zijn de mensen psychologische waarden gaan hechten: onder een bepaald sterrenbeeld geboren krijgt het kind de eigenschappen van die ster van de dierenriem. Zo is een boogschietster bijvoorbeeld een mens die recht op zijn doel afgaat, zoals een boogschutter dat doet. Er zijn nog steeds mensen die hierin geloven, en ook nu nog, kan je dagelijks over je sterrenbeeld lezen, zelfs op je telefoon.

Hierbij moeten we een duidelijk onderscheid maken tussen astronomen en astrologen. Astronomen bestuderen de sterrenhemel zonder er verdere betekenis aan te hechten wat betreft het karakter of de toekomst. Astrologen doen dit wel. De wijzen uit het Oosten waren beide. Aster betekent ster.

In de Middeleeuwen konden de meeste mensen niet lezen of schrijven. In de kerk vonden ze beelden die vertelden over de tijd van het jaar en het werk dat in die tijd verricht moest worden. Hierbij hielpen de tekens van de dierenriem. Om de portalen van de kerken bijvoorbeeld stonden, in steen gehouwen, in een boog

naast elkaar de tekens van de dierenriem en de werkzaamheden op het land. Zo wist de boer wanneer hij moest zaaien en maaien. Deze beeldentaal wordt de biblia pauperum genoemd: de bijbel van de armen.

De beelden van de dierenriem, werden in die tijd bestudeerd door monniken. De Christelijke kerk heeft de dierenriem al vroeg omarmd. Een oude afbeelding laat zien hoe Christus de dierenriem schept en om de aarde drapeert. Bij die sterrenbeelden is Sirius, de dappere hond van de boogschutter, vergeten. Maar de ster Sirius straalt hoog aan de hemel in de dagen die de Hondsdagen genoemd worden, in de tijd dat de zomer op zijn heetst is. Ga eens op een mooie zomernacht tussen eind juli en eind augustus naar buiten en kijk omhoog. Dan zie je Sirius, de helderste ster, de dappere Hond die zijn leven gaf voor zijn meester, de Boogschutter.

In de wintermaanden is de ster Sirius het duidelijkste zichtbaar. Hij staat linksonder het wintersterrenbeeld Orion. Het is een ster die flonkert en knippert, zo helder omdat hij relatief dicht bij de aarde staat. Sirius is een onderdeel van de Canis Major, de Grote Hond.

Er zijn veel verhalen over de sterren verteld en geschreven. Ieder volk heeft zijn eigen verhaal. In vroeger tijden waren de sterren duidelijker zichtbaar, een raadsel voor de mens en een bron voor verhalen. En als je op een mooie nacht onder de sterren loopt, begrijp je dat. Je voelt je heel klein en je vraagt je af waar alles vandaan komt. En wie weet, bedenk je je eigen verhaal over die prachtige hemellichamen.

Een vogelaar op plantenjacht

Ik keek nooit erg naar planten. Vogels waren veel leuker. En uitdagender. Ik heb de beste jaren van mijn leven gegeven om een systeem voor het determineren van vogelzang uit te werken. Steltlopers in de mist herkennen is nog steeds een uitdaging. Maar sinds kort ben ik (weer) wachter in *Het Bewaarde Land*. Onderweg moeten we eetbare planten plukken voor de kruidensoep van Vrouw Fleur. 'Kun je dat eten?', vragen de kinderen dan, en vaak weet ik het antwoord niet. Dus ben ik aan een inhaalslag begonnen en ik wil nu zo veel mogelijk planten leren kennen en er alles over weten.

En dus kreeg ik contact met Koen van Zoest. Die nodigde mij uit voor een monitor-ronde op 13 augustus met de KNNV-Plantenwerkgroep Leiden. Het zou die dag ontzettend warm worden, dus we waren al om zes uur bij de Wassenaarse Slag, net na zonsopgang. Elke vier jaar wordt dit gebied volgens een vast traject geteld, om zo de trends van verdwijnende en verschijnende soorten te kunnen volgen.

Met de planten ben ik verder gegaan. Dankzij de Obsidentify-app redelijk fanatiek, zit ik nu op zo'n driehonderd plantensoorten. Ik kocht ook een veldgids. Niet de Heukels - die vond ik toch te wetenschappelijk - maar de KNNV-gids van Eggelte, waar de soorten naast elkaar staan, zodat je ze goed kunt vergelijken.

Nu komt iets waarvan ik aarzel om het op te schrijven, dus alleen verder lezen als je belooft niet te lachen. Elke nieuwe soort kleur ik in mijn veldgids in. Het is zowel rustgevend (hoognodig voor een workaholic als ik) als nuttig, want zo leer ik de belangrijkste kenmerken en het onderscheid met gelijkende soorten. Wie had gedacht dat er zó veel verschillende soorten boterbloemen bestaan? Nooit eerder naar omgekeken, maar nu kijk ik ernaar uit. Want het is uitdagend: de witte, dus nog niet ontdekte soorten, smeken gewoon om ingekleurd te worden. Zo vult zich langzaam bladzij na bladzij, een soort next level bingokaarten. Kaart 46.6 (composieten) heb ik al bijna compleet.

Behalve Koen waren ook Jacqueline Henrot, Astrid Veerman en Hugo Woudenberg aanwezig, allemaal uitmuntende plantenkenners

Wenssoort voor mij was de Parnassia en die zagen we volop, met van die bijna doorzichtige kroonblaadjes, teer en kwetsbaar. Het werd een magische ochtend, met planten die net zo mooi zijn als hun namen! Zilt torkruid, Stijve ogentroost, Driedistel, Geelhartje, Kleine steentijm en Nachtsilene, allemaal soorten waarvan ik zelfs nog nooit gehoord had. De Nachtsilene zagen we vanwege het vroege uur met open bloemen, wat zelfs voor de plantenkenners bijzonder was, want normaal zijn ze dicht. Voor mij waren bijna alle planten nieuw, ook bijvoorbeeld het Bezemkruiskruid (altijd aangezien voor Jakobskruiskruid) en het Stijf straatliefdegras (dat ik kende uit het stoeplantjesalbum – hoera, ik mocht weer een plaatje inplakken). Koen vertelde daar nog een mooi verhaal bij. Bij het afscheid was ik blij wat terug te kunnen doen: ik hoorde van verre bijeneters! Helaas zagen we ze niet, maar later die dag werden ze wel gemeld in Lentevreugd.

Dick de Vos

(advertentie)

VAN DER WIEL

Nieuwe Rijn 62 - Leiden
Tel. 071 512 41 08

*"De beste verrekijker?
Daar hebben we aardig kijk op!
Kom eens langs zodat we samen
kunnen kijken en vergelijken."*

Voor meer informatie, kijk op www.vanderwieloptiek.nl

Verslagen excursies Vogelwerkgroep KNNV

Vooraf

De vogelwerkgroep KNNV is een actieve, enthousiaste en nog steeds groeiende werkgroep. Mede dankzij toenemende inzet van verschillende leden worden steeds meer excursies georganiseerd. Omdat er een maximum is gesteld aan het aantal deelnemers per excursie wordt ieder zo toch genoeg kans geboden om mee te gaan.

Dit heeft er tevens toe geleid dat het aantal excursieverslagen navenant is gestegen. Van elke excursie stelt één van de deelnemers een verslag op, geïllustreerd met steeds fraaiere actuele foto's. Deze verslagen worden, inclusief waarnemingenlijst, stevast naar alle werkgroepsleden rondgemaild. Een slimme actie, want de afwezigheid bij een excursie nemen zich na kennisname direct voor om de volgende excursie toch zeker niet opnieuw te missen....

De meeste teksten van deze verslagen, inclusief een of enkele foto's, verschenen tot dusverre ook in Bladgroen, om alle KNNV'ers en IVN'ers te laten meegenieten van deze uitjes. En tegelijkertijd worden sommigen zo verleid om eens te komen kennismaken met de vogelwerkgroep. Maar de ruimte in Bladgroen is niet onbeperkt. Om deze reden is besloten om, indien nodig, in Bladgroen een selectie uit de excursieverslagen op te nemen.

Zo treft u op de volgende bladzijden de huidige selectie aan.

Nachtegalen in de avond

Hooggeëerd publiek, op vrijdagavond 2 mei waren we met z'n allen van harte welkom bij het concert van het plaatselijke nachtegalengezelschap. Al direct op de parkeerplaats wat losse flarden van inspelende muzikanten, tijdens de wandeling richting de plaats van handeling met regelmaat wat meer serieuze stemoefeningen, maar eenmaal aangekomen bij de feesttent barstte het pas echt los. Niet dat we ook maar een van de muzikanten gezien hebben terwijl we op de eerste rij stonden, maar er geen glimp van hebben opgevangen.

We waren dus in de Ganzenhoek voor een mooie avondwandeling en het speciale doel om de nachtegalen te horen. En dat is allemaal prima gelukt en ook nog eens prachtig mooi lenteweer. Onderweg veel vogels gezien en gehoord, deze keer geen paddestoelen maar wel wat planten als wilde reseda en veldhondstong. Tot twee keer toe een nieuwsgierige ree en net voordat we

moe maar voldaan de auto in stapten nog een gewone dwergvleermuis.

Dat was weer een mooie avond daar in de duinen; volgend jaar komen we er zeker weer terug.

Stan van der Laan

Weekendje Gelderse vallei, 16-19 mei

Vrijdagmiddag 16 mei, Liesbeth Bezem

Rond vijf uur is iedereen gearriveerd in Buitengoed Panoven, in Zevenaar. We slapen in vier lodges, rondom een centrale meeting lodge. Een mooie locatie met een ruime tuin. Het is het begin van een geweldig weekend met prachtige wandelingen, een fietstocht, veel zon, gezelligheid en uitgebreide maaltijden. Ik vond het leuk om iedereen zo wat beter te leren kennen. Onder de bezielende leiding van Josine is een heerlijke maaltijd gekookt: curry madras, salade van bleekselderij en als toetje een warme appelflap. Wat wil een mens nog meer. 's Avonds gaan we in de Gelderse Waard onder leiding van Johan op zoek naar de kwartel en de zwarte stern.

Zwarte sterns (foto: Anke Burgers)

Een waard is de oude naam voor een vlak landschap, ontstaan en omgeven door rivieren. In het geval van de Gelderse Waard: omgeven en ontstaan door twee Rijnstrangen. Dit zijn oude rivierlopen van de Rijn.

We lopen een stukje van een klompenpad. Het is een verrassend, afwisselend landschap met rietkragen, weilanden omzoomd met kleine struiken, en bosjes. We eindigen bij een klein meertje en zien een aantal nestvlotjes voor de zwarte stern, en twee zwarte sterns.

Helaas geen kwartel. We zien en horen onder meer gekraagde roodstaarten, de bosrietzanger en de zanglijster. Een goede, eerste indruk van dit mooie rivierengebied. Ik kom zeker terug.

Zaterdag 17 mei, ochtendgloren, Marcel van Hal

In de vroege ochtend, naar de Kleine Gelderse Waard. Half zes vertrokken we, Stan, Josine, Liesbeth en Marcel, met Johan naar De Kleine Gelderse Waard. Een prachtig stukje cultuur-natuurlandschap in het stroomgebied van de Rijn, in het licht van de opkomende zon. Daar stond Chris te wachten, die samen met Johan onze perfecte gids zou zijn voor de rest van de dag. De eerste grote verrassing was de grauwe gors, waarvan er maar een paar in Nederland zijn. In en om het water zagen we onder andere zomer- en wintertaling, de dodaars, kleine plevier, oeverwaluw, en, heel bijzonder, een nijlgans die een casarca lastig viel. Toen moest het mooiste nog komen: krakenden op de wieken, omdat er een visarend overvloog.

Visarend (foto: Stan van der Laan)

Die ging over tot bidden en dook vervolgens recht omlaag om een vis te pakken. Tot ons plezier had hij beet. En op het zelfde moment zagen we een meeuw die een zwarte vogel wegjoeg: een zwarte ibis. Andere waarnemingen die ochtend: putter, kneu, witte kwikstaart, blauwborst, veldleeuwerik en veel meer. En om af te sluiten: toen we terugfietsten zagen we in een kaalgeschooren tuin vlak voor het park een groepje roeken. Daarna sloten we aan bij het ontbijt. Het zou een prachtige vogeldag worden.

Zaterdag 17 mei, vervolg, Jan van der Veer

De morgen begon voor een enkeling van ons al heel vroeg. Johan had Chris, onze lokale gids voor die dag, al vroeg weten te strikken om op vroege vogelexcursie direct in de buurt te gaan. En zo kwamen Johan, Stan, Josine en Chris helemaal voldaan en nog vol adrenaline -want een visarend had voor hun ogen een grote vis uit het water geslagen- binnenvallen voor het ontbijt met de langslapers. Maar al snel na het ontbijt was iedereen paraat -inclusief het ophalen van de huurfietsen- en ving de tocht aan vanaf Panoven de oude Waaldijk op.

Het was stralend weer. Het eerste deel van onze tocht voerde over de dijk naar het Brughoofdseveer. Met rechts van de weg een ooievaar hoog op het paalnest bij een boerderij parkeerden wij onze fietsen langs de weg. Om het natuurgebiedje in te gaan, splitsten wij ons in tweeën. De eerste groep volgde een smal pad naar een pontje om vanaf daar het rietland en de bosschages af te speuren op vogels. Dit zonder al te veel spectaculairs. We besloten ons bij de tweede groep te voegen die via een ander pad een mooi uitzichtpunt had gevonden direct aan de brede, oude Rijnstrang. Daar werden aan de overkant gelukkig heel mooie baardmannen gespot. Een blauwe reiger vloog over en ook onder andere de tuinfluiter liet daar goed van zich horen. We vervolgden op de fiets onze weg met vanaf de dijk steeds prachtige doorkijkjes op het gebied van de Rijnstrangen, met vanaf de dijk mooi zicht op onze eerste vliegende zwarte sterns, een kleine plevier en op twee plekken prachtig in beeld een grauwe klauwier, steeds zo karakteristiek zittend op de uitkijk in een top van een of ander bosje in de uiterwaard.

We parkeerden bij de volgende stop onze fietsen, volgden een pad en gingen via een hek het Staatsbosbeheergebied De Rijnstrangen in. Het pad liep langs struweel met hoge bomen, waarin we prachtig de spotvogel (foto: Stan van der Laan) konden waarnemen.

Ook werden we getrakteerd op drie boomvalken die daar overvlogen. Het pad leidde na een paar honderd meter naar een waterplas, waarin in mooie rijtjes vlotjes zijn neergelegd voor de zwarte sterns, zodat ze daar kunnen nestelen. Er vlogen inderdaad, luidruchtig en in groepjes, zwarte sterns heen en weer. Maar voor nu was er nog geen enkel vlotje in gebruik genomen. Na nog een verdere, korte rondwandeling in het gebiedje -mooie riviergebiedflora en vlinders ook- werden de fietsen weer opgezocht om op zoek te gaan naar een koffiestop.

Verderop aan de dijk zou daartoe een gelegenheid zijn, maar die bleek gesloten. Maar niet getreurd, via Google maps werd wat verder over de dijk in Loo een locatie gevonden met een ruim terras en prima koffie met appelgebak en aardbeitreetjes.

Voldaan na deze stop een stukje terug over de dijk en nu richting Pannerden. Daar boven langs de dijk een stop met uitzicht op een mooi langgerekt plasje in de Pannerdensche Waard en gelegen in de lengte langs het Pannerdensch Kanaal (dit kanaal takt af van de Waal bij Pannerden en loopt vandaar naar Arnhem, waarna die overgaat in de Nederrijn).

Hier hebben we ook onze boterhammen opgegeten. Daartussen-door genoten van onder andere veldleeuwerik, groenpootruiters, een oeverloper en roodborsttapuit. Ook zaten er veraf wat meeuwen en omdat de detailsmerken vanaf die afstand erg slecht te zien waren, ontspon zich een discussie over de zilvermeeuw, de zwartoogmeeuw en de pontische of poëtische meeuw. Na onze lunchstop kwamen we in een stukje druk verkeer op de dijk bij Pannerden. Daar was het vooral opletten en achter elkaar rijden. Maar gelukkig volgde al snel weer een rustig fietspad dat naar en direct langs de Waal liep. Een stukje doorrijden en na de Wienerberger steenfabriek troffen we een mooie wiel, met onder andere zomertaling, krakeend en dodaars.

Johan en Chris leidden ons vervolgens nog naar 'het Nachtegaalentaantje'. En ja hoor, zoals afgesproken, waren daar twee zingende mannetjes (en met een enigszins teleurgestelde kanttekening: 'Normaal zitten er hier wel vijf tot tien zingende mannetjes').

Als laatste plek op deze prachtige dagtocht liet nu ook het hele gezelschap zich door Johan en Chris meenemen naar de plek die de vroege vogels uit onze groep al zo vroeg deze dag hadden bezocht: de Kleine Gelderse Waard. Daar stond op een dijkje hebben we inderdaad wat leuke dingen gezien, zoals een roodborsttapuit, een koninginpage en paaiende karpers. Maar de visarend? Plotseling zwaaiende armen, een kreet. En het moest gewoon zo zijn. Want hoog boven de plas en in een aantal sierlijke rondjes, zweefde daar opnieuw een -of dezelfde?- visarend, die zich daar hoog, maar in vol ornaat en prachtig te zien

in het al lagere zonnetje, aan ons voorstelde. Echt niet te geloven, zo'n ontmoeting twee keer op één dag.

Na een hartelijk afscheid van Chris -wat een topgids-, kwamen we zeer voldaan terug op ons honk de Panoven. Daar werd met z'n allen een lekker drankje gedaan in het late zonnetje. En verder hadden we deze dag enorm geluk, dat Kariz, de vriendin van Johan, voor ons een heerlijke maaltijd wilde bereiden. Gonneke en Andrien hielpen met voorbereiden. Zelf zal ik van deze dag, naast de visarend, in elk geval nooit meer de fantastische bokkenpootjestaart met advocaat vergeten.

Zondag 18 mei, Marcel van Hal

Naar het Deelerwoud en de Arnhemse Heide. Het weer was bewolkt, heel af en toe kwam de zon door het wolkendek, maar gelukkig bleef het droog. We liepen een rondje door een heel gevarieerd en op het oog gezond bos in het Deelerwoud om vogels te zien, maar vooral om vogels te horen. Eerste hoogtepunt was een boomklevernestje. We zagen ze bedrijvig in- en uitvliegen, en zelfs een kopje van een van de jongen voor het ronde gat.⁴

Een andere bijzondere waarneming was de zwarte specht, die op en neer sprong tussen het onderste deel van een stam en het grasveldje. En dan ook de mogelijke waarneming van de draaihals, al was niet iedereen overtuigd.

Een van de hoogtepunten was de koekoek. Het hele weekend horen we hem al en nu was de kans om hem ook te zien. Toen we kennelijk dichtbij waren, bleven we staan om hem te zien. Maar het was uiteindelijk een vrouwtje dat opvloog en vervolgens lang bleef zitten op een dode tak. Lang genoeg om de telescoop op te zetten en iedereen de kans te geven haar goed te zien. Aan het eind van de wandeling zouden we haar bijzondere roep nog horen.

Vervolgens nog even naar de Arnhemse Heide, op zoek naar de geelgors. Die zouden we niet vinden, maar wel een paar keer de prachtige grauwe klauwier. En tot slot, als verrassing aan het eind van een prachtige dag, hoorden we daar het klokkende geluid van een kwartel.

Heel veel dank aan Johan voor zijn geweldige voorbereiding. Hij bracht ons op veel mooie plekken.

Maandag 19 mei, Liesbeth Bezem

Om acht uur hebben we een laatste, gezamenlijke ontbijt. Daarna samen opruimen en weer terug naar Leiden. Het belooft weer een prachtige dag te worden.

Ik heb genoten van een geweldig weekend.

Groepsfoto (foto: Jan van der Veer)

Groenzoom

Vooraf had Arthur een weerwaarschuwing doen uitgaan omdat het dreigde te warm te worden in de loop van de dag. Maar de acht leden van het gezelschap lieten zich hierdoor niet uit het veld slaan en verzamelden zich op 21 juni reeds om zeven uur

op de bekende verzamelplaats bij de ijshal. Met twee auto's togen we naar Kleihoogt 5 in Berkel en Rodenrijs. Even over half acht, dat is het voordeel van een uitstap in de buurt, stapten we welgemoed het Tolhekkpad op. De bestemming is De Groenzoom.

De Groenzoom is een natuur en recreatiegebied van 560 hectare. Het ligt ingeklemd tussen de gemeenten Pijnacker-Nootdorp en Lansingerland. Het is onderdeel van de Groenblauwe Slinger, die enkele natuurgebieden met elkaar verbindt tussen Midden-Delfland en het Groene Hart, tot aan de Nieuwe Driemanspolder. Hier hebben de projectontwikkelaars het loodje gelegd. Gelukkig maar. In 2010 werd het gebied in ontwikkeling gebracht. Agrarische functies maakten plaats voor een uniek natuurgebied. Er ontstaat door goed natuurbeheer een steeds diverser en aantrekkelijk leefgebied voor allerlei vogels, vlinders en andere insecten.

Putters (foto: Arthur Staal)

En dat hebben we gezien. We gingen voor de Steltkluut en we zagen hem en haar, in totaal drie exemplaren. Ook een super-waarneming, volgens Arthur, waren de tien kemphanen die overvlogen. Gelukkig zagen we meerdere exemplaren tussen water en riet. Op één moment hadden we een kemphaan, de kleine plevier en de steltkluut in één blikveld, alsof ze het hadden afgesproken met elkaar. Vele soorten vlinders genoten van het lekker zonnetje. Stan hoorde de blauwborst, en warempel: die liet zich prachtig zien aan het eind van onze wandeling. Voldaan van alle impressie op naar het nabijgelegen Theehuis waar we ons tegoed deden aan zelfgemaakte appelgebak en dranken. Rond twaalf uur weer in Leiden. Met de zeer welgemeende dank voor de organisatoren en iedereen die bijgedragen heeft aan het hoge kennisniveau. Rest me nog te melden dat het een zeer aangenaam gezelschap was.

Matthijs Landsmeer

Fietsexcursie Vogelplas Starrevaart en Nieuwe Driemanspolder

Het is zaterdag 12 juli 7:53 uur, als ik samen met Josine aankom bij de Vlietlandbrug in Voorschoten. Josine is zo vriendelijk geweest om een van haar fietsen aan mij uit te lenen. We zijn samen vanaf haar huis in Leiden naar het vertrekpunt gefietst van wat alweer de laatste vogelexcursie van dit seizoen blijkt te zijn. Hoewel we iets te vroeg aankomen, zijn de meesten van de zestien deelnemers al aanwezig. Er volgt een amicaal welkom bij een nog lekker koele 18°C. Het belooft prettig fiets- en vogelkijkweer te worden, waarbij de temperatuur nog tot zo'n 24°C zal oplopen tijdens deze vrijwel windstille zomerse ochtend. Onze excursieleider voor vandaag, Theo Bijvoet, heeft er zin in. Wij ook. Hij licht al een tipje van de sluier op over de route die we gaan afleggen. De komende vijf uur gaan we circa 25 km fietsen (na afloop blijkt het zelfs 28,4 km te zijn geweest). We fietsen naar Vogelplas Starrevaart en vervolgens naar de Nieuwe Driemanspolder, met een gezamenlijke lunch als afsluiting. Door de grootte van de groep heb ik helaas niet heel veel opgevangen van de ongetwijfeld briljante toelichtingen van Theo. Hier volgt dus een persoonlijke impressie.

Vogelplas Starrevaart

We fietsen in redelijk straf tempo (zo'n 18 km/u) langs een mooi stukje Rijn-Schiekanaal naar de oostkant van Vogelplas Starrevaart en parkeren de fietsen bij het zitbankje. We werpen van afstand alvast een eerste snelle blik over de plas, maar vanaf hier zit alles nog redelijk ver weg. Voordat we naar de vogelkijkhut gaan, lopen we nog even naar het water bij de parkeerplaats om te zien of we iets van de IJsvogel kunnen opvangen. Deze keer helaas geen glimp. We lopen terug naar de fietsen voor een kort ritje langs het riet en een Snor naar kijkhut De Vogelknip. Gelukkig is er nog niemand, zodat we voldoende ruimte hebben om de hele plas te kunnen overzien. Naast de inmiddels bekende, geringde flamingo's afkomstig uit de kolonie in het Zwillbrocker Venn in Duitsland (we zien er echter maar twee in plaats van de gebruikelijke drie), zien we onder andere vele volwassen en/

of juveniele Kokmeeuwen, Lepelaars, Kluten, Kuifeenden, Tafel-eenden en Bergeenden.

(foto: Anke Burgers)

De visdieven duiken regelmatig een visje op, en wat hogerop doet een handjevol Gierzwaluwen, met hun kenmerkende sikkelvormige vleugels, zich tegoed aan het insectenbuffet boven de plas en het riet. Echter, als Theo als eerste een aantal Kemphanen spot in uiteenlopende vermomfaaid (want ruiend) verkleed, dan wordt iedereen nog enthousiaster en wordt het even dringen achter de telescopen. Na genoten te hebben van deze dandy (of de Gerard Joling, zo je wilt) van de steltlopers, verlaten we voldaan de kijkhut en stappen rond kwart over negen weer op de fiets voor het tweede deel van de excursie.

N3MP

De temperatuur is inmiddels tot boven de 20°C gestegen, als we na een half uurtje doortrappen niet alleen een exotische Zwarte

(foto: Reinier de Man)

zwaan hebben gezien, maar inmiddels ook zijn aangekomen aan de oostkant van de Nieuwe Driemanspolder. Tijdens deze eerste stop alhier zien we langs de oever al gauw, hoe toepasselijk, een Oeverloper. Onder het genot van een stroopwafel van Leo van Pelt, zien we een heel zwikje volwassen en juveniele Gele kwikstaarten in wat streepjes riet in het water en lopen er langs het water twee Kleine plevieren (met de kenmerkende gele oogring) en een paar Kemphanen, die wederom met onverminderd enthousiasme worden onthaald.

Een Torenvalk bidt nog even voor zijn (hopelijk) volgende maaltijd, als we weer op de fiets stappen om verder het gebied te verkennen. We stoppen her en der om nog wat meer te genieten van soorten die we al gezien hebben, of om toch nog te proberen een nieuwe soort voor vandaag te ontdekken. Hierbij blokkeren we met ons grote gezelschap ongemerkt wel eens de doorgang over een pad of een brug, maar andere vogelaars en recreanten blijven gelukkig geduldig en passeren vriendelijk.

Het loopt inmiddels tegen het einde van de ochtend, als we denken alle aanwezige soorten wel gezien te hebben. Als uitsmijter nog even langs de boerderij bij de westpunt om te zien of de Steenuil heel misschien buiten zit te zonnen. En inderdaad, onze fietskopgroep ziet deze kleine (ca. 25 cm) maar snelle rakker nog net een sprintje trekken over het dak van de schuur om via een opening onder de nok weer te verdwijnen. Het fietspeloton zat niet ver achter de kopgroep, maar zij moeten het toch doen met de mededeling van een opgeluchte Theo dat hij hier al veertien maal eerder heeft gestaan en 'm nu dan eindelijk heeft gezien. Terwijl we nog even tevergeefs blijven zoeken of we 'm toch niet ergens zien, vinkt Theo in gedachten de Steenuil af van zijn 'schaamlijstje'.

Als de meesten deze net-gemiste soort verwerkt hebben, maken we ons op voor de terugtocht. We stoppen alleen nog een minuut

of tien bij de oeverzwaluwwand aan het Stompwijksepad alwaar een handjevol zwaluwen behendig de nestgangen in- en uitvliegt om hun (tweede) broedsel te voorzien van de nodige nutriënten. Het vogelen zit er alweer op voor vandaag, maar voordat we huiswaarts keren, sterken we nog een beetje aan met een lichte lunch bij La Place Zoeterwoude-Dorp. Terwijl we nog wat mijmeren over deze leuke fietsexcursie, valt ons oog op een leucistische Kauw. Die vormt de aanleiding van een geanimeerd gesprek (aan mijn lunchtafel) over deze bijzondere afwijking en het verschil tussen leucisme en albinisme.

Nu is het feest dan echt voorbij en we bedanken Theo die ons op kundige en charmante wijze weer een mooie ervaring rijker heeft gemaakt. En persoonlijk bedank ik Josine voor het mogen lenen van haar fiets waardoor ik van deze fijne excursie heb mogen meegenieten.

Ik hoop jullie allemaal weer te zien in het volgende excursiesizoen!

Wist je dat

- leucisme (spreek uit *luisisme*) een afwijking is die bij dieren en mensen leidt tot een verminderde pigmentatie. Leucisme lijkt op albinisme en wordt daar soms mee verward. Leucisme resulteert in een vermindering van alle types huidpigment, niet slechts van melanine. Het woord komt van het Griekse 'leukós' dat 'wit' betekent. Aldus Wikipedia.
- ons gebruik van het woord *bidden* in de zin van een bidden-de Torenvalk waarschijnlijk berust op een vertaalfout uit het Engels. In het Engels gebruikt men voor dit gedrag namelijk het woord *preying* wat *prooiend* betekent. Echter, *preying* heeft dezelfde uitspraak als *praying*. Dat betekent *bidden*.

Marcel Wulterkens

Uithof Den Haag

Op 9 augustus begonnen we deze keer met z'n negenen in de tuin van Marianne. Niet alledaags, zo'n plaats. Maar wel logisch in dit geval omdat haar tuin tegen het gebied aan ligt waar we de wandeling gingen maken. Dat gebied is een deel van de Uithof, een groot multifunctioneel sport- en recreatiegebied in Den Haag. Bij mij vooral bekend van de schaatsbaan, maar het is veel meer dan dat. In elk geval ligt er een fraai natuurgebied, voorheen bestaand uit weilanden, nu gemengd bos en weidegebied.

De wandeling ging eerst langs de Wennetjessloot, met de eerste waarnemingen van watervogels. Een vlucht staartmezen gemengd met andere mezen bleef in onze buurt, en ook tjiftjafs waren er te zien en vooral te horen met hun roepjes. Een hoog vliegende grote vogel trok onze aandacht: was dit nu een buizerd of niet? Nee, een buizerd was het zeker niet. Wat dan wel? Achteraf geven de foto's van Marcel duidelijkheid: een bruine kiekendief!

In het water meerkoeten en waterhoentjes en verderop nijlganzen en een enkele aalscholver. Boven ons huis- en boerenzwaluwen. Dan een ontmoeting met een paar stevige Heckrunderen. Iemand meent te weten dat je aan de vorm van de hoorns het geslacht kunt aflezen, maar daar heb ik niets over kunnen terugvinden.

Al wandelend valt ons op dat er niet veel vogels te zien zijn. Het is wat Adri de Groot "dood tijd" in de vogelwereld noemt. Veel vogels zijn klaar met het grootbrengen van hun kroost en rusten uit of ze zijn in de rui en houden zich gedeisd. Doortrekkers en

wintergasten zijn er ook niet. De lijst met waarnemingen van Marjan is met negentien soorten dan ook erg kort. Gelukkig zorgde Marianne nog voor sensatie met een (levende) ijsvogel en een dode reiger in een hooggelegen nest. Die laatste waarneming werd overigens zwaar betwijfeld door een ruime meerderheid van het gezelschap, maar ondergetekende meende ook een vleugel te zien die er wel erg dood uit zag. Gelukkig hebben we ook veel levende blauwe reigers gezien.

We waren dus vroeg klaar met de wandeling, maar dat deerde niet: Marianne had gezorgd voor lekkere hapjes en anderen hadden ook baksels en wijn meegenomen. We zijn het tweede deel van de avond dus zeer goed doorgekomen in haar tuin. Het weer was natuurlijk ook prima en de volle maan zorgde ook voor een mooie afsluiting.

Marianne, bedankt voor je gastvrijheid en de organisatie van deze supergezellige avond!

Jan van Kasteel
foto's: Marcel Wulterkens

Mutaties ledenadministratie KNNV

Nieuwe leden:

mevr. M.J. Klokke
mevr. H.J.A.M. de Vries Schultink

Uitschrijvingen:

dhr. P. Brederoo (overleden)
dhr. J.W. Broekema

mevr. E.C. de Bruyn Ouboter-Kooij
dhr. A.J. Valk
dhr. W.C.J. Vlasveld

IVN, Instituut voor natuureducatie & duurzaamheid, is een vereniging van vrijwilligers en beroepskrachten die streeft naar meer natuur en een betere kwaliteit van het milieu. Verspreid over Nederland heeft IVN rond de 160 plaatselijke afdelingen. Circa 30.000 leden en donateurs zetten zich actief in voor de natuur en het milieu door middel van allerlei voorlichtende en educatieve activiteiten voor jong en oud, zoals excursies, cursussen, tentoonstellingen en lezingen.

IVN op Internet:
www.ivn.nl/leidsergio
Kopij via e-mail:
hantermors@xs4all.nl

Mutaties IVN
Adreswijziging of opzegging aan
Astrid Veerman,
T 06-83.38.65.23
ivnleiden@hotmail.com,
IBAN-nr. NL88 TRIO 0197 9101 73.

Vertrouwenscontactpersoon: Sonja Meijer, Tel: 06 37005024, scmeijer@gmail.com

Bestuur en werkgroepen (alfabetisch) met coördinator, IVN-afdeling regio Leiden

<i>Bestuur:</i> Wietse Roodenburg (voorzitter) T 06-86.60.52.25 wietseroodenburg@gmail.com	<i>Actieve Natuurtochten (WANT)</i> Sonja Meijer T 06-37.00.50.24 want.ivnleiden@gmail.com	<i>Lentevreugd</i> Jennie van Rhijn T 06-37.42.08.38 lentevreugd.ivnleiden@gmail.com
Ant Brandenburg (vicevoorz. intern) T 06-27.85.66.03 ant.ivnleiden@gmail.com	<i>Agrarisch Natuurbeheer</i> Johan Kieft T 071-88.77.694 jjkieft@ziggo.nl	<i>Merenwijk</i> Ant Brandenburg T 06-27.85.66.03 ivn.merenwijk@gmail.com
Astrid Veerman (secretaris) Tel: 06-83.38.65.23 ivnleiden@hotmail.com	<i>Beleef de Natuur</i> Dorine Meijer ivnbeleefdenatuur@gmail.com	<i>Natuur in Dynamiek</i> Rudi van Venetië T 06-10.40.15.04 rudi.vanvenetie@gmail.com
Nico Stoffels (penningmeester) T 06-29.57.57.84 penningmeester.ivn.leiden@gmail.com	<i>Cronesteyn</i> Sjoerd Luiten T 06-11.88.89.34 sjoerdluiten@hotmail.com	<i>Onder water in Leiden (KNNV en IVN)</i> Aaf Verkade T 06-50.29.85.72 aaf@stadsgrachten.nl
Douwe Sikkema sikkema.ivn@outlook.com	<i>Duincursusgroep</i> Wim van der Ham T 06-20.02.53.37 ivnduin@gmail.com	<i>Ontdek Natuur met Citizen Science (IVN, KNNV en Naturalis)</i> Maddy van Holland T 071-54.22.282 maddyvanholland@ziggo.nl
<i>Website en ledenadministratie</i> Ria Fijn van Draat T 071-52.10.887 ivnleiden.website@hotmail.com	<i>Excursies op verzoek</i> Sietske van der Horst excursieopverzoek.ivnleiden@gmail.com	<i>Op je Gezondheid</i> Bep van Houten T 06-29.05.27.59 bepvanhouten@xs4all.nl
<i>Groene Boekenwinkel</i> Wendy Opstal en Fanne Sophie Doeven degroeneboekenwinkel.ivn@outlook.com	<i>Historische Begraafplaats Groenesteeg</i> Madelène van den Berg at.groenesteeg@gmail.com	<i>Strand (ook cursus)</i> Maya de Veer T 06-42.81.56.78 ivnstrand@outlook.com
<i>PR en Communicatie</i> Ant Brandenburg T 06-27.85.66.03 ant.ivnleiden@gmail.com	<i>Landgoederen</i> Edward Sodderland T 06-25.18.10.95 ewsodderland@casema.nl	<i>Tuinen Natuurlijk! cursus</i> Jolanda de Vries T 06-23.12.93.44 tuinennatuurlijk.ivnleiden@gmail.com
<i>Redactie Bladgroen</i> Hans ter Mors T 071-36.17.521 hantermors@xs4all.nl	<i>Leiderdorp</i> Wouter Gerstel T 071-58.96.392 woutergerstel@gmail.com	<i>Vogels (ook cursus)</i> Caroline Grimbergen ivnvogels@gmail.com
Peter van den Berg T 06-18.21.03.79		<i>Zomeravondwandelingen Duin</i> Herman Doornebal T 0252-37.51.60 h.doornebal@ziggo.nl
Sluitingsdatum Bladgroen 26'1:	24 december 2025	
Sluitingsdatum Bladgroen 26'2:	1 mei 2026	
Sluitingsdatum Bladgroen 26'3:	1 oktober 2026	

Kijk ook uit naar de volgende Bladgroen